

OTDK-dolgozat

2015

Az Egyesült Államok világgazdasági pozíciója az elmúlt 20 évben

The position of the United States in the world economy in the last 20 years

Kézirat lezárása:2013. november 14.

Az Egyesült Államok világgazdasági pozíciója az elmúlt 20 évben

Az Egyesült Államok már az I. világháború után is meglehetősen nagyhatalommal bíró ország volt a gazdasági életben. A II. világháború után gazdasági pozíciója tovább növekedett, szuperhatalommá fejlődte ki magát, így napjaink meghatározó, részben irányító nagyhatalmává vált mind a gazdaság, mind pedig a kereskedelem szempontjából. Bár gazdasági befolyása jóval erőteljesebb ugyanis az amerikai gazdaságban bekövetkezett változások bizonyos szintű hatással vannak a világ többi régiójának és kontinensének életére is. Bevándorló országgént rengeteg embernek ad otthont és munkát, így hatalmas mennyiségű GDP felhalmozására képes. Fizetőeszköze évtizedek óta a világ kulcsvalutája, mely szintén gazdaságban betöltött pozíciójának köszönhető.

Az ország kereskedelmi meghatározottsága is jelentős, a világ egyik legjelentősebb kereskedelmi partnere. Az egyik legnagyobb exportőr, illetve a legtöbbet importáló ország, valamint tőkekihelyezései és ez által transznacionális vállalatai is jelentős helyet foglalnak el a világ kereskedelmében, illetve közvetlen befektetések szempontjából az egyik legkedveltebb ország.

Bár az Egyesült Államok hegemoniája megszűnt, irányító szerepe napjainkra némileg csökkent, még mindig meghatározó ország a világ gazdasági és kereskedelmi életében. Dolgozatom célja ennek a hatalmi pozíciónak bizonyítása és alátámasztása szakirodalmi források és statisztikai adatok segítségével.

The position of the United States in the world economy in the last 20 years

The United States have already had a big power in the economic life after World War I. After World War II. its economic position increased and it became a superpower so today this country is a determining, partially controlling great power in the economic and trading field too. Although the economic impact of the United States is much stronger because the changes which occur in the american economy will influence the lives of other regions of the world and continents. The United States, as an immigrant country, gives home and job for the people, due to this the country is able to gain a lot of GDP. The legal currency of the Unites States is one of the key currencies of the world for several years due to the economic position.

The trading definiteness of the country is also significant, it is one of the most important trading partners in the world. It is one of the largest exporters and the most importing country, also its capital flows and transnational corporations take an important place in the world trade as well and one of the most popular countries for the Foreign Direct Investment.

Although the United States does not have longer hegemony, its managing role is somewhat reduced but it is still a significant country in the world economic and trading life. The aim of my essay is to demonstrate and to confirm this position with literature and statistical sources.

TARTALOM

Bevezetés	1
1. Az Egyesült Államok nagyhatalommá válása a 20. században	3
1.1. Az első világháború és a gazdasági világválság hatásai az Egyesült Államok gazdaságára.....	6
1.2. A második világháború hatásai az Egyesült Államok gazdaságára.....	10
1.3. Az Egyesült Államok a 20. század második felében és napjainkban.....	12
1.3.1. Az Egyesült Államok a 2008-2009-es gazdasági világválság idején.....	16
2. Az Egyesült Államok világgazdasági szerepének változása az elmúlt két évtizedben	18
2.1. Az Egyesült Államok gazdasági alapmutatóinak alakulása az elmúlt két évtizedben.....	18
2.1.1. Az Egyesült Államok népességének változása az elmúlt évtizedekben.....	19
2.1.2. Az Egyesült Államok GDP-jének vizsgálata az elmúlt két évtizedben.....	20
2.1.3. Az amerikai dollár világgazdasági pozíciója.....	24
2.1.3.1. A dollár árfolyamának változása a főbb külföldi valutákkal szemben az elmúlt húsz évben.....	24
2.1.3.2. Az amerikai dollár versenyképessége a főbb valutákkal szemben az elmúlt két évtizedben.....	25
2.1.4. Az Egyesült Államok gazdasági szektorainak megoszlása az elmúlt két évtizedben.....	27
2.1.4.1. Az Egyesült Államok GDP-jének és kereskedelmének kapcsolata korrelációs mutató segítségével.....	28
3. Az Egyesült Államok kereskedelmének alakulása az elmúlt két évtizedben	30
3.1. Az Egyesült Államok világkereskedelemben való részvételének irányai és fő külkereskedelmi kapcsolatai az elmúlt két évtizedben.....	30
3.1.1. Az Egyesült Államok külkereskedelmének és kereskedelmi kapcsolatainak alakulása az elmúlt két évtizedben.....	31
3.1.1.1. Az Egyesült Államok kereskedelmének alakulása az elmúlt két évtizedben ágazati megoszlási mutató segítségével.....	31

3.1.1.2. Az Egyesült Államok fő külkereskedelmi mutatóinak vizsgálata.....	33
3.1.1.3. Az Egyesült Államok fő külkereskedelmi partnerei és kapcsolataik jellemzői.....	42
3.1.2. Nemzetközi tőkeáramlások az Egyesült Államokban az elmúlt húsz évben.....	45
3.1.2.1. Az Egyesült Államok transz- és multinacionális vállalatainak befolyása a világkereskedelemre.....	50
Összefoglaló értékelés	53
Felhasznált irodalom.....	55
Mellékletek.....	58

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

Táblázatok

1. táblázat: Az Egyesült Államok népességének alakulása a XX. század első felében a világ népességéhez viszonyítva..... 4
2. táblázat: A DJIA index változása 1900-1950..... 8
3. táblázat: A nagyhatalmak bruttó hazai össztermelésének változása 1938-1945 között (milliárd \$ 1990-es árakon)..... 11
4. táblázat: Az Egyesült Államok és a Szovjetunió GDP-jének, népességének és egy főre jutó GDP-jének változása a hidegháború elején és végén (1950-1990)..... 13
5. táblázat: Információs technológia fejlettsége az infokommunikációs forradalom idején (db/100 főre)..... 15
6. táblázat: A dollár árfolyamának változása a fő külföldi valutákhoz viszonyítva (1990-2010) (\$=1)..... 25
7. táblázat: Az Egyesült Államok exportja és GDP-je közötti kapcsolat szorossága..... 29
- 8-9. táblázat: Az Egyesült Államok (kereskedelmi) szolgáltatás- és áru kereskedelmének ágazati megoszlása az elmúlt 20 évben..... 32
10. táblázat: Az öt legnagyobb importtal rendelkező gazdaság importja a világ importhoz viszonyítva az elmúlt húsz évben..... 33
11. táblázat: Az öt legnagyobb exporttal rendelkező gazdaság exportja a világ exporthoz viszonyítva az elmúlt 20 évben..... 34
12. táblázat: A legnagyobb importtal rendelkező gazdaságok exportjának és importjának megoszlása a GDP százalékában és külkereskedelmi mérlegük egyenlege..... 36
13. táblázat: Az Egyesült Államok kereskedelmi nyitottsága Kínához viszonyítva 1990-2010 között..... 38
14. táblázat: Az Egyesült Államok legfontosabb export és import termékei 1995-ben és 2000-ben (%-os megoszlás)..... 40
15. táblázat: Az Egyesült Államok öt legfontosabb külkereskedelmi partnerének export, import és százalékos aránya valamint külkereskedelmi mérlegük egyenlege..... 43

16. táblázat: Az Egyesült Államok fő kereskedelmi partnereivel exportált és importált termékei 2010-ben.....	44
17-18. táblázat: Az öt legnagyobb tőkeexportőr és tőkeimportőr ország 1990-ben, 2000-ben és 2010-ben (2010-es rangsor alapján) (FDI flow).....	46
19. táblázat: A tíz legnagyobb az Egyesült Államokba tőkét fektető ország 1990-ben, 2000-ben és 2010-ben.....	47
20. táblázat: Az Egyesült Államok által leginkább kedvelt tíz ország tőkebefektetés szempontjából 1990-ben, 2000-ben és 2010-ben.....	48
21. táblázat: A világ 20 legnagyobb bevétellel rendelkező transznacionális vállalata 2005-ben.....	58
22. táblázat: A világ 20 legnagyobb bevétellel rendelkező transznacionális vállalata 2010-ben.....	59

Ábrák

1. ábra: A világ ipari termelésének százalékos megoszlása 1880-1913 között.....	5
2. ábra: A világ ipari termelésének százalékos megoszlása 1913-1938 között.....	7
3. ábra: DJIA alakulása a Gazdasági Világválság idején (1920-1939).....	9
4. ábra: A Nasdaq index változása 1970-től napjainkig (\$)......	14
5. ábra: A Dow Jones és a londoni értéktőzsde alakulása 1990-2010 között.....	17
6. ábra: A legnagyobb népességű országok népességének alakulása az 1990-es évektől napjainkig.....	19
7. ábra: A legnagyobb GDP-vel rendelkező országok értékeinek alakulása 1990-2010 (2010-es rangsor).....	20
8-9. ábra: A világ legnagyobb GDP-vel rendelkező országainak világtermelésből való részesedése 1990-ben és 2010-ben.....	21
10. ábra: Az Egyesült Államok az Európai Unió és Japán GDP-jének százalékos növekedési tendenciája 1990 és 2010 között.....	22
11. ábra: Az Egyesült Államok, az Európai Unió és Japán egy főre jutó GDP-jének változása a világ átlagához viszonyítva 1990-től napjainkig.....	23

12. ábra: A főbb valuták reál effektív árfolyam indexének változása 1990-től napjainkig.....	26
13. ábra: A GDP százalékos megoszlása ágazatok szerint az Európai Unióban, Kínában, Japánban és az Egyesült Államokban 1990-ben és 2010-ben.....	27
14. ábra: Az Egyesült Államok GDP-jének, exportjának és importjának százalékos éves növekedési üteme.....	35
15-16. ábra: Az Egyesült Államok legfontosabb export és import termékei 2010-ben.....	41
17. ábra: Az Egyesült Államok tíz legfontosabb külkereskedelmi partnere 1995-ben, 2000-ben és 2010-ben (2010-es rangsor).....	42
18-19-es ábra: Az Egyesült Államokból ki- és beáramló tőke ágazati megoszlása 2010-ben.....	49
20. ábra: A Global 500 vállalatok földrajzi megoszlása 2010-ben.....	51

BEVEZETÉS

Dolgozatomban az Egyesült Államok világgazdaságban elfoglalt pozícióját és kereskedelmének szerepét fogom vizsgálni az 1990-es évek elejétől az adatok elérhetősége miatt 2010-ig. Témaválasztásom oka, hogy az Egyesült Államok napjaink meghatározó nagyhatalmai között van mind a gazdaság, mind pedig a kereskedelem szempontjából. A gazdaságát figyelembe véve befolyása jóval erőteljesebb, mivel az amerikai gazdaságban bekövetkezett változások hatást gyakorolnak a világ többi régiójának és kontinensének életére is, azonban kereskedelmi szempontból sem elhanyagolható a szerepe, hiszen a világ egyik legjelentősebb kereskedelmi partnere. Az egyik legnagyobb exportőr, illetve a legtöbbet importáló ország, valamint tőkekihelyezései és ez által transznacionális vállalatai is jelentős helyet foglalnak el a világ kereskedelmében, így bizonyos fokú hatása van a többi országra. Bár az Egyesült Államok egyeduralma megszűnt, irányító szerepe némileg csökkent, de még mindig meghatározó szerepet játszik a világ gazdasági és kereskedelmi életében. Dolgozatom célja ennek a hatalmi pozíciónak bizonyítása és alátámasztása szakirodalmi források és statisztikai adatok segítségével.

Az Egyesült Államok XX. századi nagyhatalommá válásának történelmi áttekintése után az ország népességének változását fogom vizsgálni, majd a világtermelésből való részesülését mutatom be az 1990-es évektől. Néhány szóban megemlítem a dollár árfolyamának alakulását és versenyképességét, melyekkel részben meghatározhatjuk, hogy az adott ország milyen pozíciót foglal el a világ gazdaságában. Mindezek után az Egyesült Államok kereskedelmének alakulását fogom vizsgálni. Kitérek a külkereskedelem gazdaságtól való függőségére, a GDP-vel való kapcsolatára, alakulására, tendenciájára. Majd áttérek az ország külkereskedelmi kapcsolataira, kereskedelmi megállapodásokra és partnerekre. Megvizsgálom a nemzetközi tőkebefektetések alakulását, valamint néhány mondatban megemlítem a meghatározó transz- és multinacionális vállalatokat. Végül pár mondatban összefoglalom az Amerikai Egyesült Államok gazdasági és kereskedelmi befolyását a világ életében.

Ahhoz azonban, hogy ténylegesen meghatározzuk egy ország világgazdasági helyzetét, rengeteg dolog vizsgálata szükséges. A világgazdasági globalizáció alapjául szolgál egy ország technológiai fejlettsége, fejlődése, mely nagymértékben hat a termelés alakulására, így ezek a tényezők összefüggésben állnak a gazdaság fejlődésével is. Továbbá a világkereskedelem is a világgazdaság meghatározó része, mely az áruk országhatárokat átlépő

mozgását jelenti. A nemzetközi kereskedelem következtében egyes országok számukra megtermelhetetlen, előállíthatatlan termékekhez is hozzájuthatnak. Ezáltal technológia, tudás, termékek és szolgáltatások tömkelege áramolhat szerte a világon. A világkereskedelem részeként, a nemzetközi tőkekihelyezésekkel kapcsolatban, a transznacionális vállalatoknak is világgazdasági jelentősége van, ugyanis napjaink külkereskedelme nagyrészt ezeken a vállalatokon keresztül zajlik, így befolyásolva egyes országok gazdaságát. (Bernek, 2002, Nagy, 1977)

Az Egyesült Államok az amerikai kontinens északi részén terül el, közel 10 millió négyzetkilométeren (9.826.675 km²), így a 3. legnagyobb ország a világon, a majdnem kétszer nagyobb Oroszország és a néhány száz négyzetkilométerrel nagyobb Kanada után. Északról Kanada, délről Mexikó, nyugat felől a Csendes-óceán, keleti oldalról pedig az Atlanti-óceán határolja. Az országban 50 állam és 1 szövetségi kerület fekszik, melyek egységes uniót képeznek. (CIA, 2012)

A kilencvenes években Zbigniew Brzezinski így nyilatkozott az Egyesült Államok meghatározó pozíciójáról:

„Amerika vezető szereppel rendelkezik a globális hatalom négy döntő fontosságú területén. Katonailag ez az egyetlen ország, amelyiknek bárhová elér a keze, gazdasági szempontból továbbra is ő a globális növekedés motorja, még akkor is, ha néhány vonatkozásban Japán és Németország komoly vetélytársnak bizonyul (a globális hatalom egyéb jellemzőivel egyikük sem rendelkezik). Technológiai szempontból Amerika megőrizte általános vezető szerepét a csúcstechnológiával kapcsolatos újítások terén, kulturálisan pedig - az amerikai kultúra némiképp harsány volta ellenére is – egyedülálló vonzást gyakorol, különösen a világ fiatalságára. Mindezek együtt olyan politikai befolyást biztosítanak az Egyesült Államoknak, amihez még csak hasonlóval sem rendelkezik a többi állam. A négy tényezőnek együttesen köszönhető, hogy Amerika az egyetlen, átfogó értelemben vett globális szuperhatalom.”
(Brzezinski, 1997, 35-36.o.)

1. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK NAGYHATALOMMÁ VÁLÁSA

A 20. SZÁZADBAN

Az Amerikai Egyesült Államok 1776. július 4-én a függetlenségi nyilatkozat elfogadásával alakult meg. A gazdaság ebben az időben jellemzően a háziiparra épült, függetlenségének elnyerése után azonban kénytelen volt önellátóvá válni. Létrejöttek az első gyárak és üzemek kezdetleges formái. A volt gyarmattartó országgal, Angliával, továbbra is kedvező gazdasági kapcsolatot tartott fent, mely ösztönözte az Egyesült Államok fejlődését. Így az országnak nem volt szüksége hatalmas méretekben védelmi kiadásokra költeni, a forrásokat saját gazdaságának fejlesztésére fordíthatta. Az állam gyorsan fejlődött, a 19. század elején több gyarmatot is megszerzett. Ebben az időben az ország leginkább a belső fejlődésre helyezte a hangsúlyt. A gazdaságban két irányzat volt jellemző, a tőkés termelés fejlődése északon, valamint az ültetvényes rabszolgotartás a déli területeken. Az észak és dél között kialakuló érdekellentét, fegyveres konfliktussá fejlődött, mely megnövelte a hadászati kiadásokra fordított összegek értékét. A polgárháború az északiak győzelmével ért véget, mely nem csak a rabszolgaság eltörlését jelentette, hanem az unió egyben tartását is, ami megalapozta a gyors gazdasági fejlődést észak számára. (Andor, 2002)

Engels 1864-ben így vélekedett az ország helyzetéről. *„Mihelyt megszakítják a rabszolgaságot – ezt a hatalmas akadályt, amely bilincsekbe veri az Egyesült Államok politikai és társadalmi fejlődését -, az ország olyan fellendülést fog átélni, amely a legrövidebb időn belül egészen más helyet biztosít neki a világtörténelemben, s a háború idején létesített hadsereg és flotta gyorsan alkalmazásra lel majd.”* (Marx – Engels, 1864, 424. o.)

A polgárháború lezárását követően megszűnt az ország kettéosztottsága és az amerikai gazdaság rendkívül gyorsan kezdett fejlődni. Nyugat felé terjeszkedett, ahol az indiánok elűzése után rengeteg megmunkálásra váró föld vált szabaddá. Ezen területek eléréséhez, a különböző városok összeköttetéséhez szükséges volt a közlekedés és a kommunikáció fejlesztése. Az 1860-1870-es években a gépgyártás meghatározó iparággá vált, legfőképpen a mozdony és a mezőgazdasági gépgyártás terén érték el nagy sikereket. A gőzhajó megjelenése felgyorsította a kereskedelmet, majd a vasúthálózat segítségével az ország nagy része csatlakozni tudott a nemzeti piachoz. (Sellers et al., 1999)

A dinamikusan fejlődő gazdaságszükségessé tette a gépesítést, gyárakat hozott magával, egyre nagyobb munkaerőt igényelt, valamint ebben az időben indult meg az amerikai tőke külföldre áramlása, melynek elsődleges célja az új, lehetséges piacok megszerzése volt. Ezen tényezők a bevándorlók és befektetők millióit vonzották. Bár nyersanyagokban nem szenvedett hiányt mégis terjesztette külkereskedelmét. Eleinte a környező országokkal létesített külkapcsolatot, majd szép lassan az egész világra kiterjesztette gazdasági befolyását. (Andor, 2002)

Az Egyesült Államok népességének vizsgálata a XX. század első felében

Az Egyesült Államok népességének alakulása a XX. század első felében a világ népességéhez viszonyítva

1. táblázat

	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1900-1950 (1900=100 %)
Világ (millió fő)	1650	1750	1860	2070	2300	2520	-
Változás (%) (Előző év=100%)	-	106,06	106,28	111,29	111,11	109,56	152,72
Egyesült Államok (millió fő)	76,09	92,40	106,46	123,07	131,95	151,86	-
Változás (%) (Előző év=100%)	-	121,43	115,20	115,60	107,21	115,09	199,57
Arány (%) (Egyesült Államok/Világ)	4,61	5,28	5,72	5,94	5,73	6,02	-

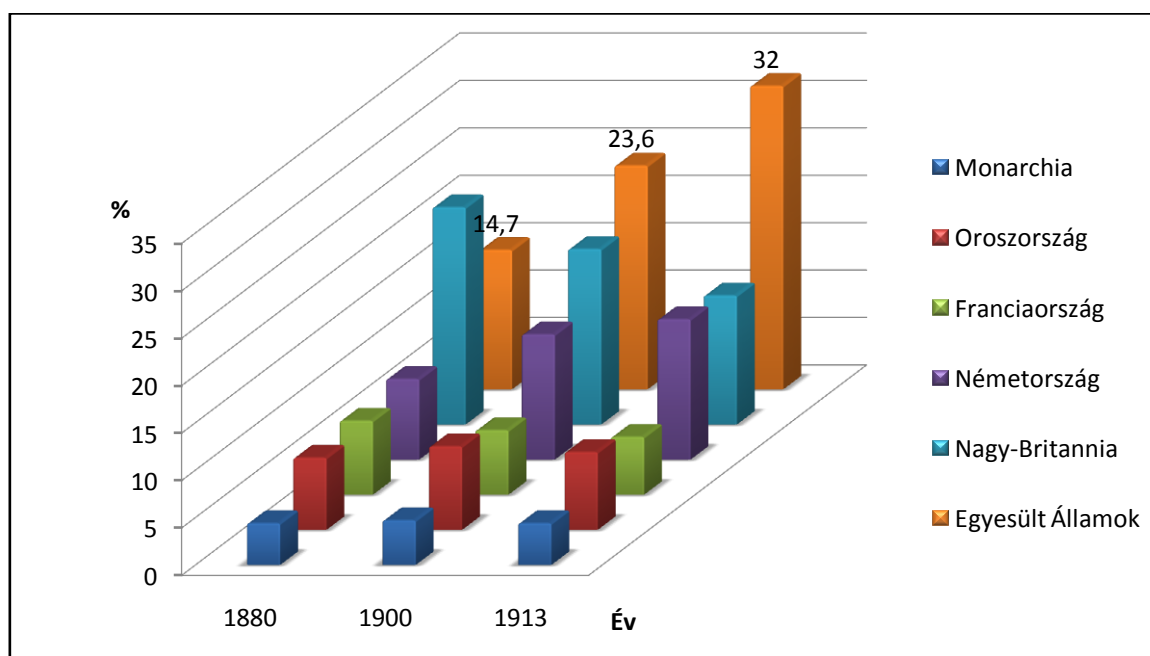
Forrás: Saját számítás az UN, 2013a, b adatai alapján

A táblázatban látható, hogy mind az Egyesült Államok, mind a világ népessége folyamatosan növekvő tendenciát mutat. A XX. század elején a 76 milliós amerikai népesség az évszázad közepére közel megkétszereződött, míg ehhez képest a világ népessége csupán másfélszeresére változott. Az ország népességét a világhoz viszonyítva látható, hogy a folyamatos népesség növekedéssel a világhoz viszonyított részaránya is növekszik. Az évszázad közepére a világ népességének 6%-át az Egyesült Államokbeli népesség adja.

Továbbá a részek változásából látható, hogy az ország népessége gyorsabb ütemben növekszik a világhoz képest. Az Egyesült Államok népességének ugrásszerű növekedése részben a külföldről bevándorlók nagy számának köszönhető, mely hozzájárult gyors gazdasági fejlődésének sikeréhez a következő évtizedekben is.

A valódi áttörést az Egyesült Államok számára azonban a századforduló hozta. Bár már az ipari forradalom idején lehetséges nagyhatalomnak számított, valójában ebben az időben jelent meg meghatározó szereplőként. Ebben az időszakban a gazdaságának legfontosabb jellemzője a monopóliumok hatalomra törése és egyeduralma, valamint az ipari termelés rendkívül gyors növekedése volt. (Sellers et al., 1999)

Az Egyesült Államok ipari termelésének változása az 1900-as évek elején

1. ábra: A világ ipari termelésének százalékos megoszlása 1880-1913 között Forrás:

Kennedy, 1992, saját szerkesztés

A viszonyítás miatt a diagramot az 1880-as évvel kezdtem. Megfigyelhető, hogy ekkor még Nagy-Britanniának volt a legmagasabb az ipari potenciálja, ekkoriban ő volt a nagyhatalom, viszont az Egyesült Államok már ebben az időben jelentősen megelőzte a többi nagyhatalmat. Majd rendkívül gyors gazdasági növekedésének és a világ ipari termeléséből való részesedési növekedésének köszönhetően az 1900-as évekre megerősödött, 1913-ban pedig már jelentősen kiemelkedik a többi nagyhatalom közül, a világ ipari termelésének 32%-át adja. Az

Egyesült Államok gazdasági életében bekövetkező sikerek megalapozták a további gazdasági fellendülést.

Az ipar gyors növekedéséhez kapcsolható a városi lakosság emelkedése, valamint magával hozta a termelés és a tőke erőteljes központosítását is. Ennek hatására olyan óriásvállalatok alakultak meg, melyek a gazdasági élet meghatározó szereplőivé váltak. Ezen nagyvállalatok egyre többet ruháztak be külföldi piacokon, melyre befolyással volt a hazai piac alakulása, valamint a külföldi lehetőségek. Az Egyesült Államok külpolitikáját vizsgálva tehát a 20. század elején, a terjeszkedés és az exportpiacok bővítése volt a cél, a tőkebefektetések számára. (Majoros, 2004)

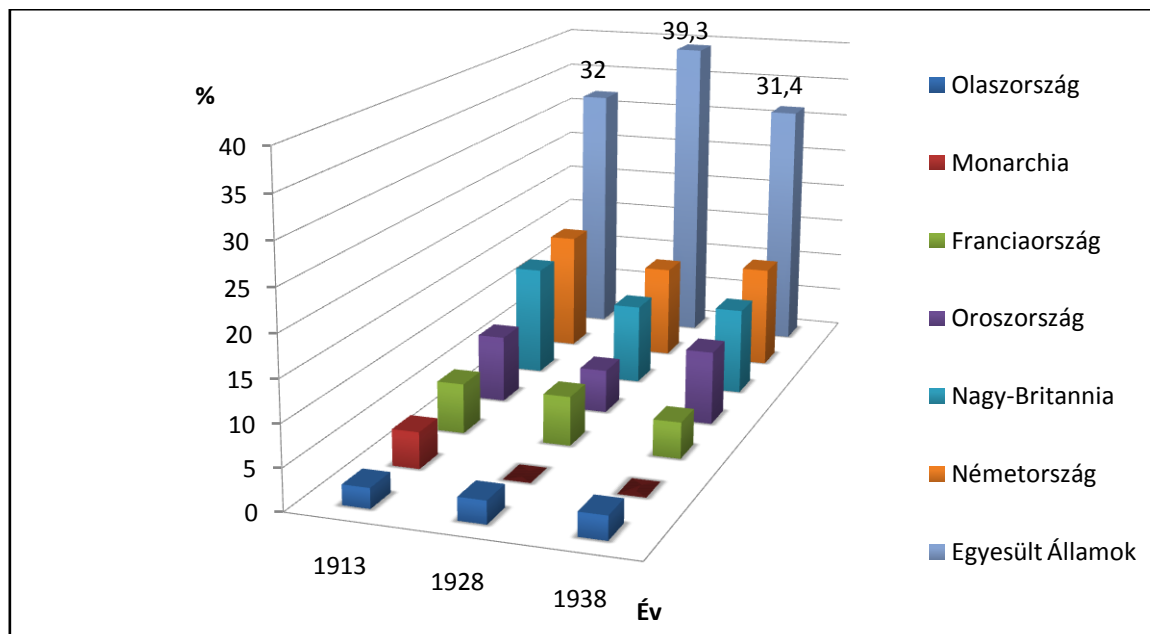
1.1. Az első világháború és a gazdasági világválság hatásai az Egyesült Államok gazdaságára

Az 1914-ben kirobbant első világháború történelmünk egyik jelentős pontja. Az európai nagyhatalmak között kialakult háborúba az Egyesült Államok sokáig nem kívánt belépni. Politikailag, gazdaságilag és kulturálisan is azt antantot támogatták, de a hadba lépést ellenezték, így tényleges katonai segítséget nem nyújtottak. Az amerikai közvélemény sokáig idegenkedett és ez által távol tartotta magát az európai hatalmak ügyibe való beavatkozásától. Amikor azonban a német származású amerikaiak tengeralattjáró-háborút indítottak, az Egyesült Államok is belépett a világháborúba 1917. április 6-án, az antant szövetség oldalán. A történelemben hatalmas nyomot hagyó első világháború, végül a versailles-i békeszerződés aláírásával 1919. június 28-án zárult le. A gyorsan növekvő hadászati kiadások és az ipari termelés fejlődése segítségével a háború az antanthatalmak győzelmével ért véget mégis jelentős változásokat okozott a gazdasági rendszerben. (Andor, 2002)

Az első világháború az Egyesült Államok világgazdasági pozíciójára jelentős befolyással volt, megnyitotta az ország számára a gazdasági világhatalommá válás kapuját. Mint már azt az 1. ábrából is megtudhattuk, a világháború kezdetére a leggyorsabban fejlődő gazdaságnak számított, ipari termelésében pedig megelőzte az akkori nagyhatalmakat és továbbra is növekvő tendenciát mutatott. Már a háborúba való belépésük előtt is étellel és ipari termékekkel támogatták az antantot, a belépéstől kezdve pedig fokozatosan növekvő katonai erővel rendelkeztek. Az ipari termelést ebben az időben elsősorban hadászati termékek, fegyverek, hajó, repülőgépgyártása tette ki. A gyors gazdasági növekedés következtében az

Egyesült Államok jelentős mennyiségű profitot tudott felhalmozni, mellyel segíteni tudott a szövetségeseinek, így adósból hitelezővé vált a világháború végére. (Majoros, 2004)

Az Egyesült Államok ipari termelésének változása az első világháború idején

2. ábra: A világ ipari termelésének százalékos megoszlása 1913-1938 között Forrás:

Kennedy, 1992 saját szerkesztés

A 2. ábra jól szemlélteti, hogy az első világháború egyeseknek rontott az ipari termelésén, míg másoknál javulást eredményezett. Látható, hogy a világháború előtt is az Egyesült Államok volt a legnagyobb ipari termeléssel rendelkező ország, melytől a többi nagyhatalom már ekkor messze elmaradt. Németországnak és Nagy-Britanniának csak együttesen volt akkora világtermelési részesedése, mint az Egyesült Államoknak egyedül. A többi ország pedig e hatalmak értékét sem érte el. A háború utáni évekre azonban ez a különbség csak tovább emelkedett. Míg az első világháború a nagyhatalmak nagy részének csökkenést hozott, más országokban az ipari kibocsátás növekedését irányozta elő. Ekkorra a világ ipari termelésének közel 40%-át az Egyesült Államok bocsátotta ki. Az ország Európától, a világháború helyszínétől, való távolsága következtében erősebben volt képes fejlődni, főként a háborúzó szövetségesek ipari igényeinek következtében.

Az I. világháború utáni időszakban, az 1920-as évekkel megkezdődött az igazi transznacionális társaságok elterjedése, melyek ekkorra már nem csak egy, hanem több országban is folytatták működésüket. Míg 1914-ben csak 19 ilyen társaság létezett, 5 évvel

később ennek száma, több mint kétszeresére (50) nőtt. A nagyvállalatok terjeszkedésén túl az Egyesült Államok közvetlen külföldi befektetéseinek nagymértékű növekedése volt megfigyelhető ebben az időszakban. Ennek több oka is volt: egyrészt a vállalatok terjeszkedése következtében egyre több ország piacára próbáltak betörni, másrészt a már ismert országokban több egységet alakítottak ki, így egyre nagyobb tőkét befektetve. A befektetések legnagyobb része a feldolgozóipar, olajipar, szolgáltatások, bányászat, mezőgazdaság valamint a disztribúció terén oszlik meg. (Székely-Doby, 2003a)

Az évtized utolsó évében a részvényárakat hatalmas mértékű növekedés jellemezte az amerikai gazdaságban, ezért előnyös volt az ezekkel való üzletelés, rengeteg ember fektette pénzét különféle részvényekbe. Azonban 1929 szeptemberében az árfolyamok ingadozni kezdtek, melynek hatására pánik tört ki. Október 23-án a részvényárak rohamosan csökkenni kezdtek, így mindenki próbált megszabadulni tőlük. Néhány hét alatt összeomlottak a tőkepiacok és a forgalomban lévő értékpapírok körülbelül 40%-a megsemmisült. A bankok hitelképtelenné váltak, számos vállalat csődbe ment, a termelés és a kereskedelem működés képtelenné vált, amely rendkívül nagy munkanélküliséghez vezetett. (Sellers et al., 1999)

A Dow Jones index alakulása az 1900-as évek első felében

A DJIA index változása 1900-1950

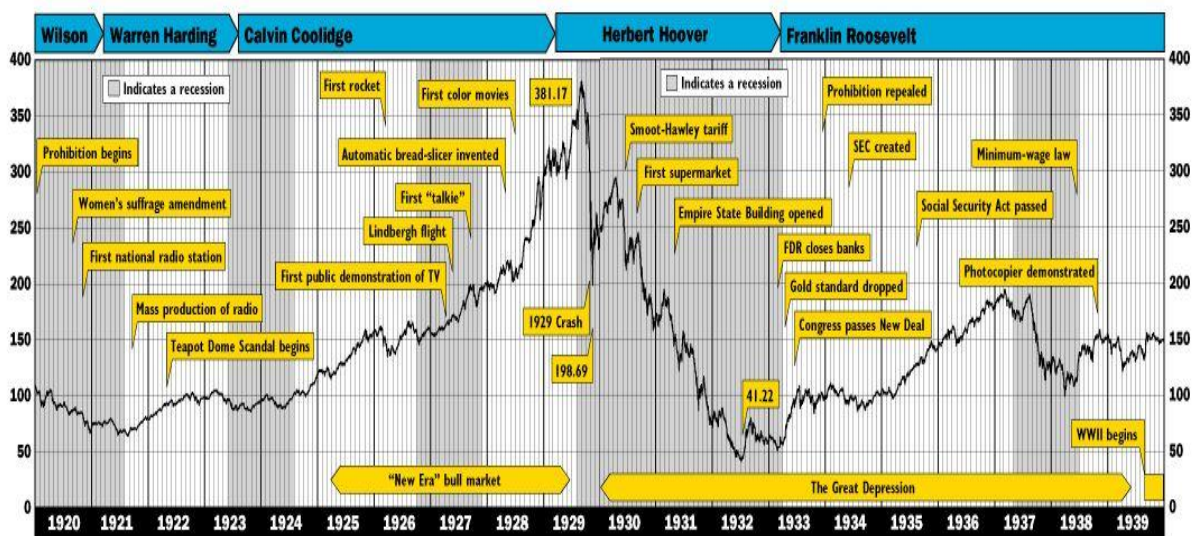
2. táblázat

Időszak	Változás (%)
1900-1909	67%
1910-1919	7%
1920-1929	135%
1930-1939	-(49%)
1940-1949	47%

Forrás: History Dow Jones Index, 2009 saját szerkesztés

A válság jelenlétét a Dow Jones index szemlélteti a legjobban. Ez a mutató az Egyesült Államok 30 legfontosabb vállalatának aktuális tőzsdei értékét mutatja. Látható, hogy a piac alakulása folyamatosan változott, de a válság előtti években fokozatos növekedés figyelhető meg. A recesszió előtt közvetlenül a részvényárak hirtelen növekedése volt jellemző, majd 1929-ben bekövetkezett az összeomlás. A válságból való kilábalás után újabb növekedés

figyelhető meg. Kiegészítésként a következő ábrán kicsit részletesebben látható a Dow Jones index a válság idején.

3. ábra: DJIA alakulása a Gazdasági Világválság idején (1920-1939) Forrás: History Dow Jones Index, 2009

Az ábra jól szemlélteti az index hirtelen emelkedését, majd a válság kibontakozása idején a gyors esést, mely értékben 381,17 pontról 198,69 pontra esett vissza, azaz közel 200 pontos visszaesés volt tapasztalható a válság hatására. A kirobbanástól kezdve, a pénzügyi és gazdasági élet megbénulása következtében az elkövetkező 3 évben további 150 pontos visszaesés következett be. A válság mélypontja 1932-ben volt 41,22 pontos értékkel.

A bankszektorból kiinduló válság következtében kialakult egy túltermelési válság is, mely áterjedt Európára, így megbénítva az egész világ gazdasági életét. A Roosevelt elnök által meghirdetett New Deal politika, melynek céljait a „segély, újjáéledés és reform” szavakkal foglalta össze, csak részben bizonyult hatásosnak. Úgy gondolta, hogy az árak emelésével, a termelés csökkentésével, állami beruházásokkal kell segíteni a gazdaságot a helyreállításban, azonban a tényleges kiemelkedés a II. világháborúra való készülődésnek köszönhető. (Sellers et al., 1999)

1.2. A második világháború hatásai az Egyesült Államok gazdaságára

Történelmünk újabb meghatározó eseménye az 1939-ben kirobbant második világháború. Az európai hatalmak között megindult háborúba az Egyesült Államok ismét nem kívánt belépni, így bejelentette semlegességét, de hadianyaggal és utánpótlással támogatta Nagy-Britanniát, Kínát és a Szovjetuniót, avagy a szövetségeseket, a tengelyhatalmak elleni harcokban. Azonban a Pearl Harbor elleni Japán támadás következtében az Egyesült Államok sem nézte tétlenül a világháború alakulását és 1941. december 8-án belépett a szövetségesek oldalán. A több éven át tartó háború 1945. szeptember 2-án ért véget. A II. világháborúból az Egyesült Államok gazdasági erejének köszönhetően szintén győztes hatalomként került ki és átvette a meggyengült Nagy-Britannia helyét, így vált a világ vezető hatalmává. (Andor, 2002)

A szövetségesek győzelméhez az Egyesült Államok nagymértékű ipari termelése is jelentős mértékben hozzájárult. Az ország hatalmas mennyiségben volt képes előállítani hajókat, repülőket és egyéb harci eszközöket melyek szükségesek voltak a háborúban. Bár a haditermelés nehézkesen indult meg, sikerült kialakítani egy olyan ipari egységet, melynek haditermelése kétszeresen megelőzte az ellenfelét. Mindezt mindenféle kényszerítő eszköz nélkül, pusztán ösztönzéssel érték el. A sikerhez az Egyesült Államok hatalmas nyersanyagforrása is hozzájárult, mellyel szövetségesei számára támogatást nyújtott. Illetve befolyásoló tényezőnek számított az ország földrajzi helyzete is, azaz, hogy termelési bázisaik annyira távol estek a központi hatalmaktól, hogy teljességében akkora katonai erővel rendelkeztek mely biztosította a világháború győzelmét a szövetséges hatalmak számára. Mivel a Japán támadás kivételével az amerikai partokat nem érte csapás, érinthetetlenek maradtak a gyárak. A háború sikere a társadalomban és a népesség eloszlásában is változásokat hozott magával, a nyugati partvidék egyre jobban előtérbe került a gazdasági életben. A magas fokú kormányzati kiadások következtében a gazdaság tovább növekedett, a munkanélküliség szinte megszűnt, a hazai össztermelés pedig hatalmas mértékű növekedést produkált. (Sellers et al., 1999)

Az Egyesült Államok GDP-jének alakulása a II. világháború idején

A nagyhatalmak bruttó hazai össztermelésének változása 1938-1945 között (milliárd \$ 1990-es árakon)

3. táblázat

Ország	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	Változás (1945/1938)
<i>Egyesült Államok</i>	800	869	943	1094	1235	1399	1499	1474	1,843
Nagy-Britannia	284	287	316	344	353	361	346	331	1,165
Franciaország	186	199	164	130	116	110	93	101	0,543
Szovjetunió	359	366	417	359	274	305	362	343	0,955
Németország	351	384	387	412	417	426	437	310	0,883
Olaszország	141	151	147	144	145	137	117	92	0,652
Ausztria	24	27	27	29	27	28	29	12	0,500
Japán	169	184	192	196	197	194	189	144	0,852

Forrás: Saját számítás Zuljan, 2003-as adatai alapján

A táblázat is jól szemlélteti az Egyesült Államok bruttó hazai össztermelésének gyors növekedését. Bár az ország GDP-je a háború előtti években is fokozatos emelkedést mutatott, a második világháború éveiben a mutató értéke hirtelen megugrott. Ez nagyrészt az ipari termelés fokozódó növekedésének köszönhető. Míg a második világháború előtti évben 800 milliárd dollárt tudott termelni, ez az érték közel kétszeresére változott a háború végére. Az Egyesült Államokon kívül, egyedül Nagy-Britanniánál látható csekély mértékű növekedés, azonban a többi ország számára a második világháború az össztermelés csökkenését idézte elő. Az éveket külön vizsgálva is jól látható, hogy az szövetségesek GDP-jének jó része az Egyesült Államoktól származott. A hatalmas mennyiségben előállított ipari termékek miatt rendkívül gyorsan növekedő össztermelés is hozzájárult az szövetségesek második világháborús győzelméhez és az ország világhatalommá válásához.

1.3. Az Egyesült Államok a 20. század második felében és napjainkban

A második világháború után az Egyesült Államok volt az egyedüli olyan nagyhatalom mely sokkal gazdagabb lett és a válság is már csak emlék maradt az amerikaiak számára. Ipari termelése sokkal gyorsabban növekedett, mint azelőtt bármikor. A gazdaságilag talpra állt és katonailag is rendkívüli módon megerősödött országban erre az időszakra, akár csak az első világháború után, a külföldi terjeszkedés volt jellemző. A repülőjáratok szélesítésével mind a belföldi, mind pedig külföldi irányokba olcsóbbá vált a közlekedés és a távoli piacok megközelíthető távolságba kerültek. A külföldi befektetések és leányvállalatok terjedése az időszak meghatározó gazdasági jellemzőjévé vált. A gazdaságilag hatalmi pozícióba került országnak fontos feladatává vált az európai életszint háború előtti szintre emelése. Ennek hatására, valamint a kommunizmus elterjedésének megakadályozására 1947-ban létrehozták a Marshall-segélyt, mellyel az Egyesült Államok a háborúban lerombolt gazdaságok újjáépítését támogatta, így Európa hatalmas összegű segílyt kapott a helyreállításra. Az amerikai befolyás megerősödése a második világháború eredményének köszönhető. (Majoros, 2011)

Azonban a háború után az Egyesült Államok mellett a Szovjetunió is megerősödni látszott, kialakult a kétpólusú világ. A hidegháború 1947-ben kezdődött, de tényleges fegyveres összecsapásra nem került sor, azonban a szembenállás a nemzetközi élet szinte minden területére kiterjedt. Megalakult az Egyesült Államok vezetésével a nyugati országok között, 1949-ben az Észak Atlanti Szerződés Szervezete (NATO), illetve a Szovjetunió vezetésével a szocialista országok között, 1955-ben a Varsói szerződés. Létrejöttek a nyugat legmeghatározóbb intézményei, mint a Bretton Woods-i pénzügyi rendszer, az IMF, a Világbank valamint a GATT, a későbbi WTO, mely a nemzetközi kereskedelem szabályozásában játszott fontos szerepet. Ezek az intézmények segítették az Egyesült Államok céljait, így létrejött a hatvanas évek végéig, hetvenes évek elejéig tartó „amerikai béke”, avagy a „pax americana” korszaka. A Hidegháború 1989-ben ért véget, a Szovjetunió széthullásával pedig az Egyesült Államok vált az egyetlen szuperhatalommá. (Majoros, 2004, Kennedy, 1992)

Az Egyesült Államok néhány gazdasági mutatója a hidegháború idején

Az Egyesült Államok és a Szovjetunió GDP-jének, népességének és egy főre jutó GDP-jének változása a hidegháború elején és végén (1950-1990)

4. táblázat

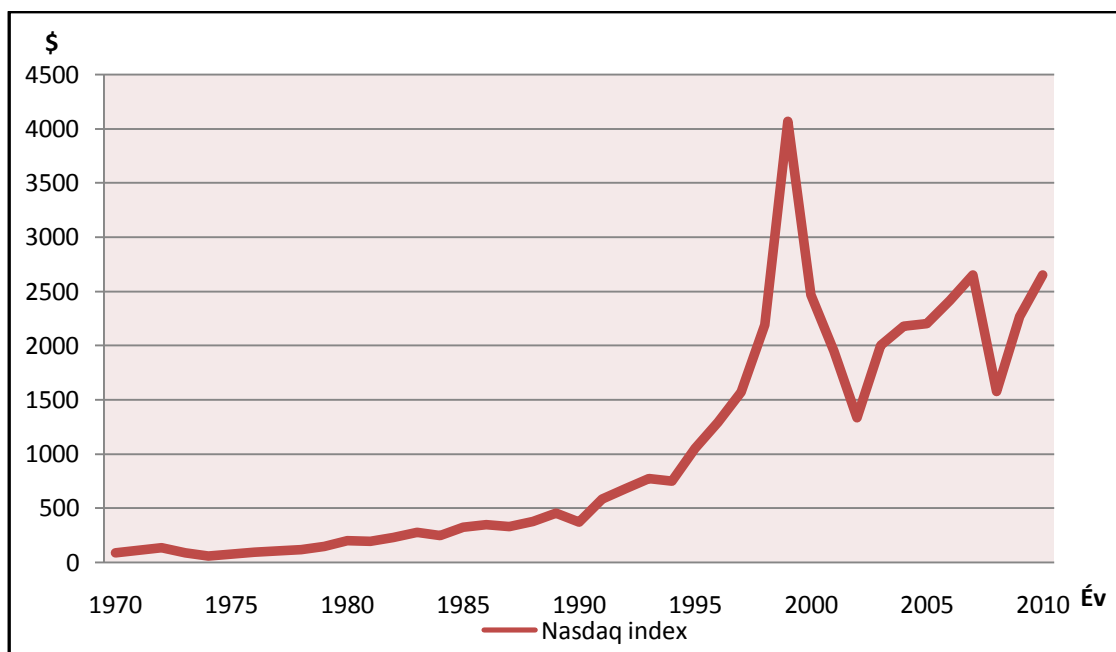
GDP (milliárd \$)	1950	1990	Változás (1990/1950)
<i>Egyesült Államok</i>	1455,916	5803,2	3,986
Szovjetunió	508,942	1987,995	3,906
Arány (USA/SZU)	2,861	2,919	-
GDP/fő (\$)	-	-	-
<i>Egyesült Államok</i>	9,561	23,221	2,429
Szovjetunió	2,827	6,888	2,437
Arány (USA/SZU)	3,382	3,371	-
Népesség (millió fő)	-	-	-
<i>Egyesült Államok</i>	152,27	249,91	1,641
Szovjetunió	180,05	288,6	1,603
Arány (SZU/USA)	1,182	1,155	-

Forrás: Saját számolás Maddison, 2013 adatai alapján

A Szovjetunió adatainak hiánya miatt a táblázatban csak az 1950-es és 1990-es adatok szerepelnek. Jól látható, hogy a kétpólusú világban az Egyesült Államok és a Szovjetunió gazdasága is növekvő tendenciát mutatott. Két hatalmas területű országról van szó, bár kiterjedését tekintve a szovjet birodalom csaknem kétszer nagyobb az Egyesült Államoknál, népességét tekintve azonban 1950-ben csak 1,2-szerese az Egyesült Államok létszámának és ez az arány a hidegháború végéig lassú csökkenést mutatott. Az össztermelést vizsgálva, látható, hogy az Egyesült Államok GDP-je már az 1950-es években is közel háromszorosa volt a Szovjetunió termelésének és a szovjet birodalom felbomlása után is ez az arány állt fent. Az egy főre jutó GDP tekintetében látható, hogy az Egyesült Államok életszínvonala mennyivel magasabb a Szovjetunióhoz képest és a háború megszűnésével továbbra is közel 3 és félszerese az Egyesült Államok egy főre jutó kibocsátása a Szovjetunióénak. A hidegháború éveit követő változást vizsgálva mind a három mutató tekintetében a két ország növekedése közel azonos, azonban a szovjet birodalom szétesésével a gazdaságilag erősebb Egyesült Államok vált a világ egyedüli szuperhatalmává.

A kétpólusú világ felbomlása után egyre inkább előtérbe kerültek az információs technológiával kapcsolatos változtatások. Bár ezek a változások már a hetvenes évek elején megindultak főként az Egyesült Államok területén, a nyolcvanas évektől kezdve, a számítógépek egyre gyorsabban növekvő terjedésével vált érzékelhetővé. Majd a kilencvenes években az internet kialakulásával és szélesedésével létrejött az infokommunikáció forradalma, melynek hatásai az egész gazdaságra kiterjedtek. Ma már nincsenek olyan területek, iparágak, ahol ne lenne szükség számítógépre, kommunikációs eszközökre, így ezt a forradalmat hasonlóként jellemezték, mint a gőzgép vagy a vasút elterjedését, illetve a gazdasági növekedés alapvető elemének számított. (Székely-Doby, 2003b)

A Nasdaq index alakulása és az információs technológia fejlettsége

4. ábra: A Nasdaq index változása 1970-től napjainkig (\$) Forrás: FedPrimeRate.com, 2012 saját szerkesztés

Az infokommunikációs forradalom legjobb szemléltetője a nasdaq index, amely főként a technológiai részvények árfolyamának átlagát mutatja. Ahogy azt már említettem az infokommunikációs változások az 1970-es években indultak meg, ezért ez az első év a diagramon. Ettől az évtől kezdve 1990-ig lassú növekedés látható, majd a fellendülés időszakában a technológiai részvények értéke közel meghétszereződött, jelentősen kiemelkedik az 1999-es csúcs. Ez a rohamos növekedés elsősorban az internet valamint a microchipek elterjedésének köszönhető. Az index értéke 2000-re elérte az 5000 dollárt majd hirtelen zuhanni kezdett, 2001-re körülbelül a felére esett vissza. A „dotcom” válság után újra

normális értékeket mutatott az index, azonban a 2008-as recesszió hatására újabb jelentős esés következett be, majd a válság utáni években ismét növekedés figyelhető meg. Kiegészítésként a következő táblázatban összefoglaltam az információs technológia fejlettségét az infokommunikációs forradalom idején.

Információs technológia fejlettsége az infokommunikációs forradalom idején (db/100 főre)

5. táblázat

	1990	1995	2000	Változás (2000/1990)
<u>Számítógép (db)</u>				
<i>Egyesült Államok</i>	21,210	32,010	56,660	2,671
Japán	5,990	12,030	31,490	5,257
<u>Internet (db)</u>				
<i>Egyesült Államok</i>	0,796	9,239	43,130	54,156
Japán	0,020	1,582	29,719	1479,847
<u>Mobiltelefon (db)</u>				
<i>Egyesült Államok</i>	2,085	12,686	38,751	18,584
Japán	0,710	9,408	53,121	74,811

Forrás: Saját számolás a Gapminder, 2013 adatai alapján

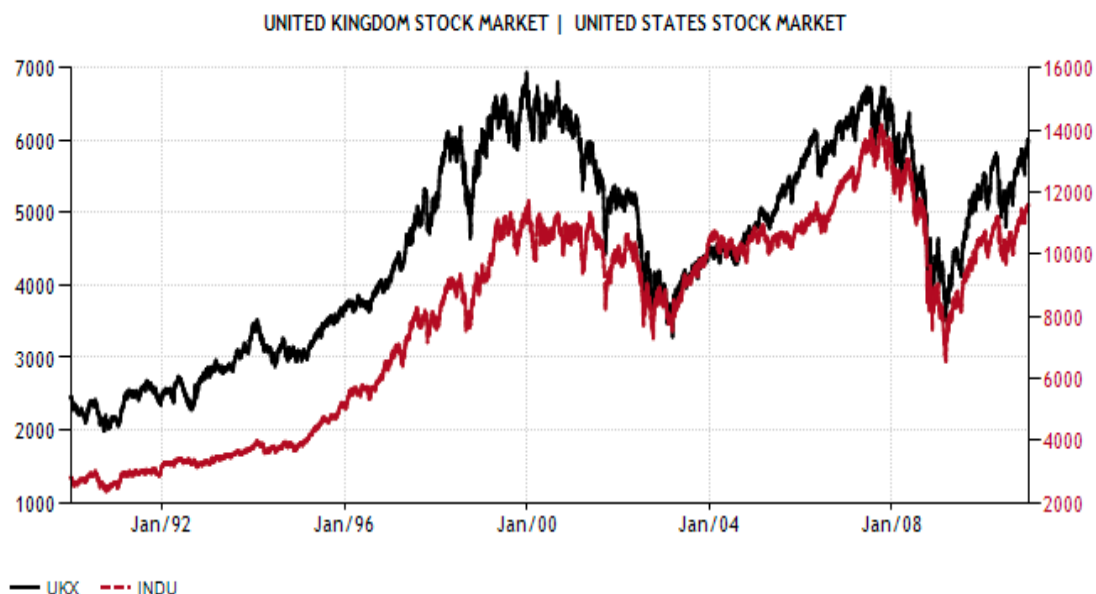
A táblázatban is látható, hogy az „új gazdaság” az Egyesült Államokból indult. 1990-ben az előny mindhárom mutató tekintetében az Egyesült Államok kezében összpontosult. Mivel az infokommunikációs forradalom legfőképpen az internet elterjedésének köszönhető így a leggyorsabb növekedés ebben az évtizedben az internet felhasználók körében tapasztalható. Az Egyesült Államokban 10 év alatt több mint ötvenszeresére nőtt az internethasználók száma. A táblázatból az is kiderült, hogy az infokommunikációs forradalom következtében rendkívül gyorsan terjedtek a kommunikációs eszközök és szolgáltatások. Japánt vizsgálva, bár a 100 főre jutó értékei jóval alacsonyabbak, mint az Egyesült Államoknál, 10 év alatt nagyobb mértékben növekedtek a mutatók. Egyedül a mobiltelefonok tekintetében látható a 2000-es évben a Japán előny, mely annak köszönhető, hogy ebben az időben az Egyesült Államokban a mobiltelefon szolgáltatók kisebb területet fedtek le, illetve a felhasználók nagy

része pusztán kommunikációra használta ezt az eszközt, így a mobiltelefonok használata nem volt akkora mértékben az „új gazdaság” tényezője.

1.3.1. Az Egyesült Államok a 2008-2009-es gazdasági világválság idején

Az 1990-es évek elejétől az Egyesült Államokban egy hosszú fellendülés korszaka köszöntött be. A második világháború utáni időszakban, egy rövid ideig tartó 2001-ben bekövetkező recessziót leszámítva, a leghosszabb növekedési periódust jelentette. A növekedést a 2008-ban kialakult világválság szakította meg, melynek előzményeként az amerikai jelzáloghitel-válságot tartják számon. Az amerikai másodrendű piac 1990-től kezdve fokozatosan növekvő tendenciát mutatott és az ingatlanárak is folyamatosan emelkedtek. A kettő között egyenes arányú kapcsolat alakult ki, az ingatlanárak növelték a hitelkínálatot, amely további ingatlanár-növeléshez vezetett. Mivel azonban a hitelek nagy részét a másodrendű hitelek adták, amely jóval kockázatosabb volt a befektetők számára, szép lassan kialakult a jelzálog piaci válság. 2006 elején a lakásárak növekedési üteme egyre csökkenő tendenciát vett fel, majd a 2007-es évtől kezdve több hitelező is csődbe ment. Bár az Egyesült Államok bankszektorából a válság már 2006 végén kiindult, világszintű problémákat csak 2008 őszén okozott. Hatása a pénzügyi szektoron kívül a gazdaság minden szektorában problémákat okozott. A válság következtében több cég tönkrement vagy fúzióra kényszerült. Bár a válság az Egyesült Államokból indult, meglehetősen gyorsan és megállíthatatlanul terjedt, így az amerikai gazdaság visszaesésén kívül az egész világ gazdaságára hatást gyakorolt. (Király et al., 2008)

Tőzsdeindexek alakulása a 2008-as világválság idején

5. ábra: A Dow Jones és a londoni értéktőzsde alakulása 1990-2010 között Forrás:

Trading economics, 2013a

A tőzsdeindexek alakulása a 2008-as gazdasági világválságot is jól szemlélteti. Az 1990-es évektől kezdve az infokommunikációs forradalom miatt folyamatos növekedés figyelhető meg, melyet a 2001-es „dotcom” válság szakított meg. A válság után újabb növekedés látható, majd 2008-tól az Egyesült Államokból kiindult válságot a Dow Jones folyamatos hanyatlása jelzi. Látható, hogy a recesszió igazából csak 2008-ra vált világméretűvé. 2008 októberében egy hirtelen esés következett be mind a két vizsgált ország indexében, ekkorra érte el a válság az európai országokat is. A diagramon a válság bekövetkezése után is folyamatos csökkenés látható. A 2009-es év közepe felé némileg stabilizálódott a gazdaság és az indexek értékei újra növekedésnek indultak

2. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK VILÁGGAZDASÁGI SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSA AZ ELMÚLT KÉT ÉVTIZEDBEN

Az 1980-as évek végén, a kétpólusú világrend összeomlásával, a Szovjetunió megszűnésével az Egyesült Államok lett az egyedüli szuperhatalom. Gazdasága az évek során a világ legnagyobb és egyben legfontosabb gazdaságává fejlődte ki magát. Bár manapság egyre inkább multi polárisabb világban élünk, főként Kína feltörekvésének és az Európai Unió növekedésének köszönhetően, így tíz-tizenöt év hegemonia után az Egyesült Államok már nem tekinthető a világ egyedüli urának, szerepe azonban még mindig meghatározó a világ gazdaságának életében. Katonailag és technológiailag is vezető szerepben van, mely tovább erősíti befolyását a világra. (Blahó–Kutasi, 2010)

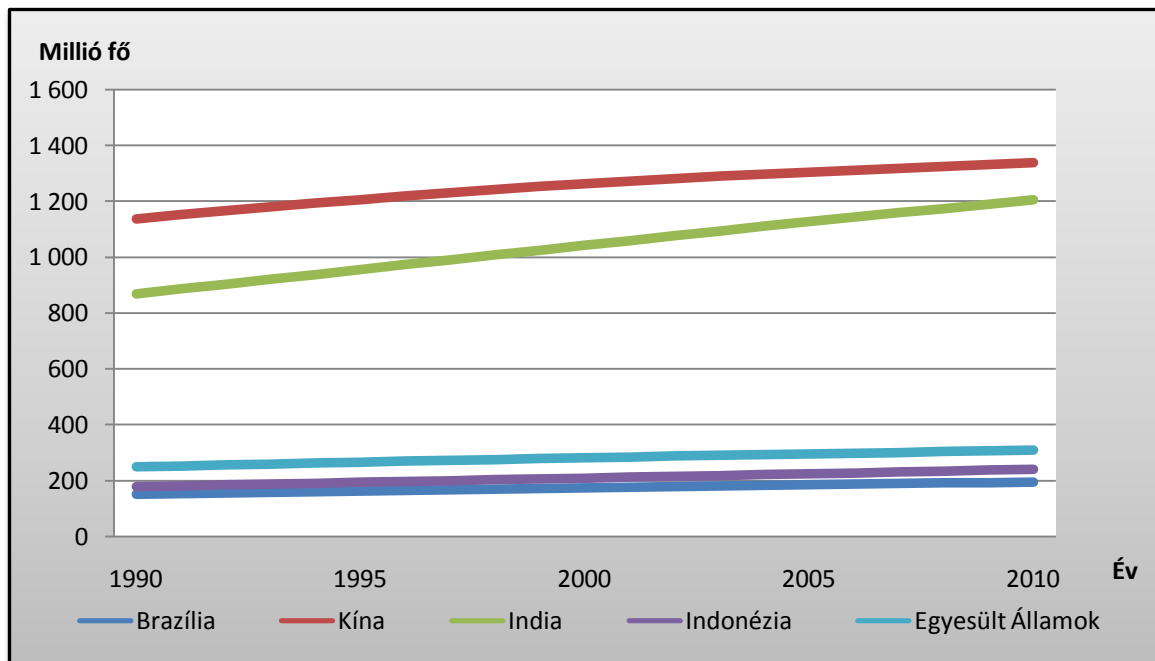
Az elmúlt két évtizedben jelentősen átalakultak a világgazdasági erőcentrumok. Bár továbbra is az Egyesült Államok a világ leggazdagabb és legerősebb országa, az elmúlt években, évtizedekben kialakult előnyei azonban csökkennek. Továbbra is meghatározó a katonai ereje valamint a technológiai tudása, azonban a többi hatalom világgazdasági helyzete erőteljes változásokat mutatott. Japán lassú fejlődésnek indult, de a 2008-as válság következtében a gazdasági fellendülés megakadt, Kína pedig egyre erőteljesebb növekedésével 2010-re statisztikailag a világ második legnagyobb gazdaságává nőtte ki magát. (Majoros, 2011)

2.1. Az Egyesült Államok gazdasági alapmutatóinak alakulása az elmúlt két évtizedben

Ahogy azt már említettem egy gazdasági hatalom alakulását több tényező is befolyásolja, egyes országok gazdasági növekedése hatással van külkereskedelmi partnereire és így nagyban befolyásolja az egész világ gazdaságát. Így a következő szempontok vizsgálata is szükséges egy ország gazdasági helyzetének meghatározásához: népességének alakulása, kibocsátásának értéke, valutaárfolyamok, kereskedelmének alakulása, tőkeáramlás különböző formái és sok más mutató. Ezeket az adatokat vizsgálva látható az Egyesült Államok meghatározottsága a világ gazdaságának életében. (Simai, 2004)

2.1.1. Az Egyesült Államok népességének változása az elmúlt évtizedekben

Az ország népességében folyamatos növekedés figyelhető meg. 2012-ben 313.933.954 főt számoltak az Egyesült Államok területén, mellyel a 3. helyet sikerült elérnie a világranglistán, így a világ népességének körülbelül 4,5%-át teszi ki. Ez a lakosság rendkívül sok nemzetiséget tömörít össze. Az amerikai társadalom közel 80%-a fehér. A spanyol népesség száma olyan gyorsan nő, hogy előfordulhat a spanyol nyelv hivatalossá tétele. Az indiánok száma 1,5 millió, ezek nagy része azonban rezervátumokban él. A fekete népesség aránya körülbelül 12,85%, de arányuk évről évre nő. Az ázsiai lakosság több mint 4,4%, de a világ szinte minden nemzetiségét megtalálhatjuk az Egyesült Államok területén. (CIA, 2012, Census, 2012)

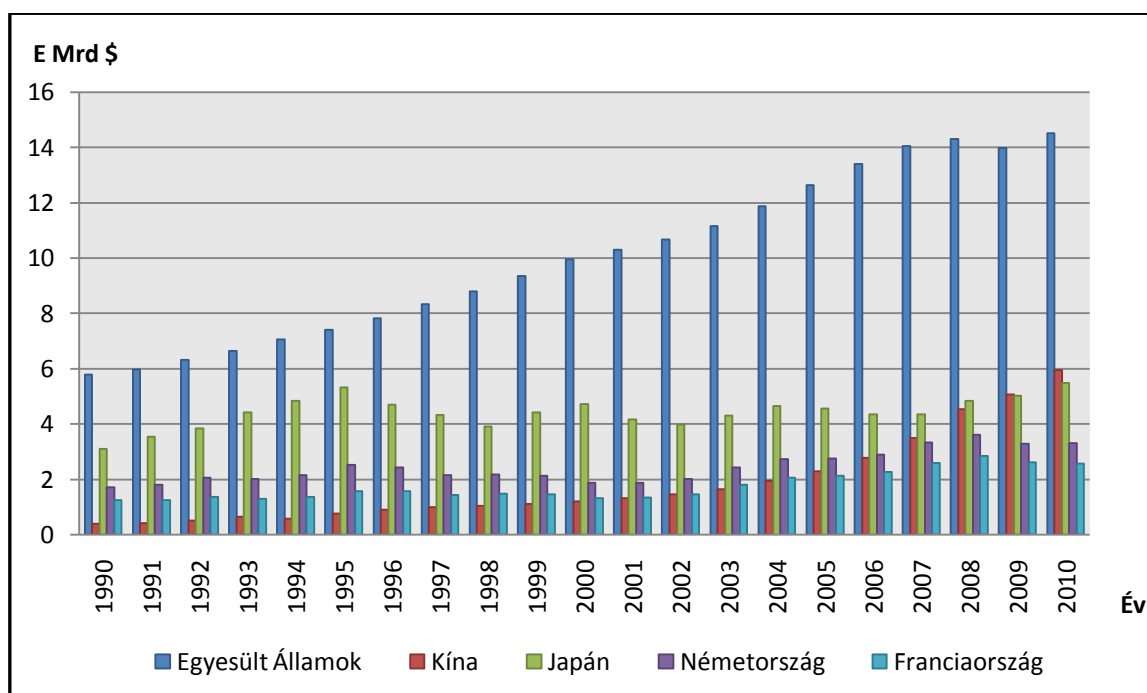
6. ábra: A legnagyobb népességű országok népességének alakulása az 1990-es évektől napjainkig Forrás: WB, 2013a adatai alapján saját szerkesztés

A diagramot vizsgálva látható, hogy az Egyesült Államokat népességben csupán Kína és India előzi meg, bár tőlük messze elmarad az ország lakosságszáma és a köztük lévő különbség is növekvő tendenciát mutat. Az Európai Unió is az Egyesült Államok előtt van népességszám tekintetében, azonban a diagramon csak ország szintű adatok láthatóak. A növekedés mértékét vizsgálva az Egyesült Államok népessége a vizsgált öt ország közül talán a leglassabban növekszik, de míg Kína népessége leginkább a születések következtében nő, addig az

Egyesült Államoké legfőképpen a rengeteg bevándorlónak köszönhető. Ezek az emberek magukkal viszik kultúrájukat, szaktudásukat, így gazdagítva az Egyesült Államok társadalmát. Ezért nevezik a világ egyik legszínesebb társadalmának.

2.1.2. Az Egyesült Államok GDP-jének vizsgálata az elmúlt két évtizedben

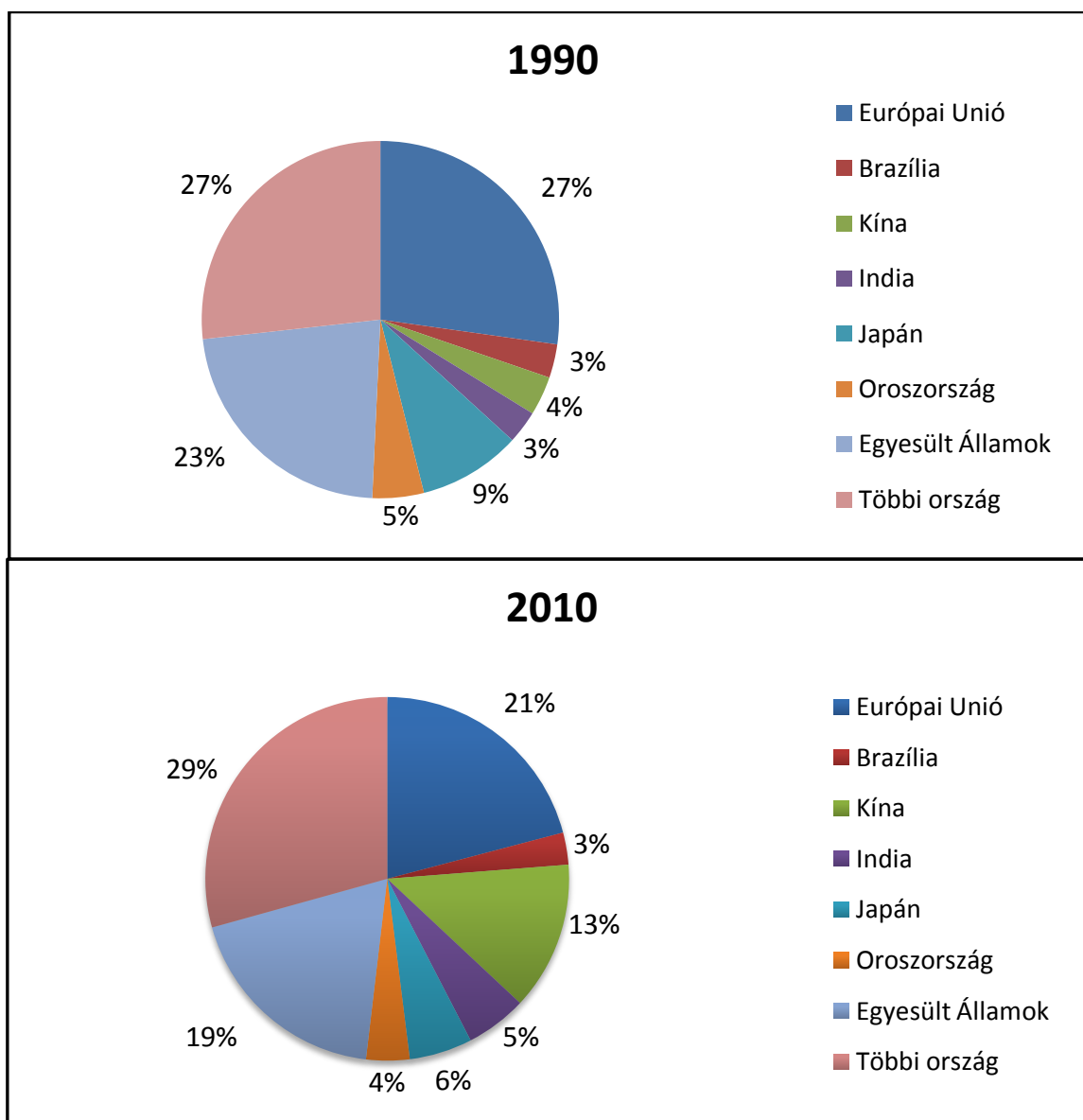
Egy ország gazdaságának vizsgálatánál elsősorban az adott gazdaság termelésének alakulását célszerű elemezni, ugyanis a kibocsátott termékek és szolgáltatások értéke adja a gazdasági befolyás és kapcsolatok alapját. A világgazdaság alakulását legfőképpen az Egyesült Államok irányítja. Gazdasági növekedése és a dollár árfolyama fontos tényezői a globális gazdaságnak. Folyamatosan növekvő importkereslete, egyre nagyobb exportlehetőségeket biztosít más országok számára. Óriási méretének, népességének és technológiai tudásának köszönhetően pedig jelentős mennyiségű GDP-t tud felhalmozni, mellyel ma a világ termelésének közel egyötödét adja. (Blahó, 2007)

7. ábra: A legnagyobb GDP-vel rendelkező országok értékeinek alakulása 1990-2010 (2010-es rangsor) Forrás: UNCTADSTAT, 2013

A diagramon az Egyesült Államok GDP-je egyértelműen kiemelkedik az öt legnagyobb kibocsátási értékkel rendelkező ország közül 1990-től 2010-ig minden évben. Folyamatosan növekvő tendenciát mutat, minimális visszaesés csak a 2008-as válság bekövetkezése után látható. A többi ország esetében kisebb ingadozások láthatóak, illetve megfigyelhető a kínai

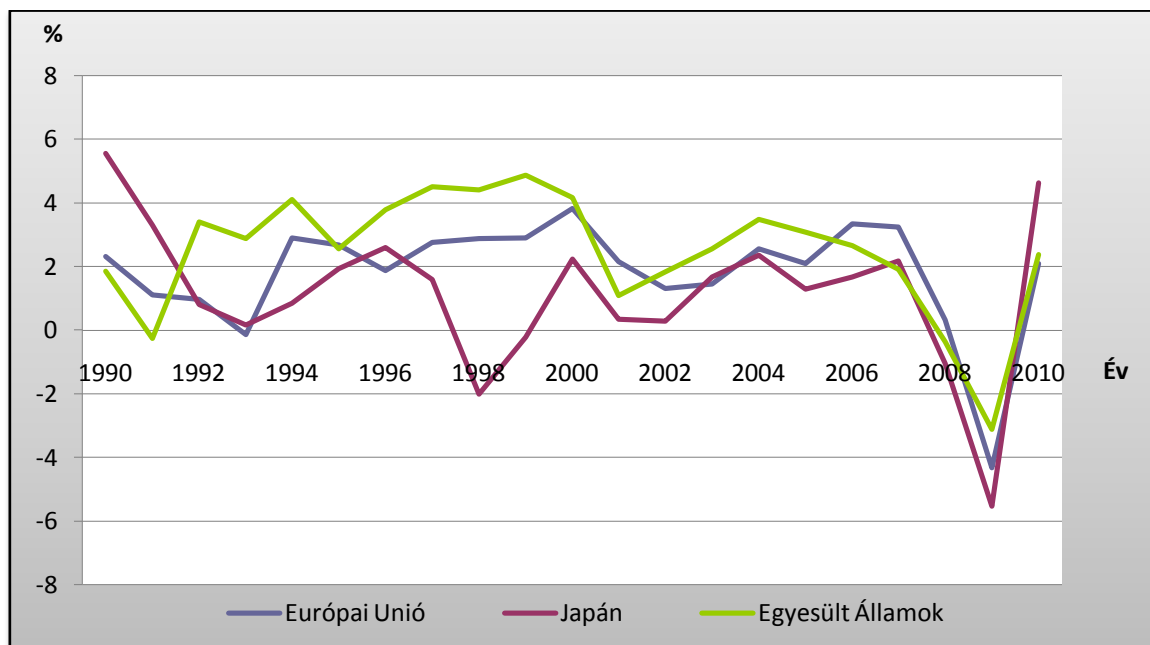
gazdaság fokozottabb erősödése az ezredforduló után. Bár az amerikai GDP-től még mindig messze elmarad, a többi országot sikerült megelőznie 2010-re. Az Egyesült Államok kibocsátási értéke a vizsgált húsz évben több mint kétszeresére nőtt, így 2010-ben 14.518 milliárd dollárt tett ki.

8-9. ábra: A világ legnagyobb GDP-vel rendelkező országainak világtermelésből való részesedése 1990-ben és 2010-ben Forrás: WB, 2013a adatai alapján saját szerkesztés

Az ábrán a legmagasabb GDP-vel rendelkező országok világtermelésből való megoszlása látható 1990-ben, majd 2010-ben. A diagramról leolvasható, hogy az Egyesült Államok az Európai Unióval együtt jelentősen kiemelkedett már az 1990-es évek elején is. Napjainkra az Európai Unió termelésének megoszlása csökkent, bár némi csökkenés látható az Egyesült Államoknál is, mégis sikerült közel azonos szintet produkálnia, illetve a két gazdaság közötti

különbség aránya is kisebb mértékűvé vált. A csökkenések leginkább a feltörekvő Kína fellendülése, illetve a feltörekvő gazdaságok növekedése miatt következtek be. Az Egyesült Államok termelése még mindig 20% körül mozog. Egyedül az Európai Unió előzi meg másfél százalékkal, de Kína termelésével együtt ma, hárman a világtermelés több mint 50%-át adják.

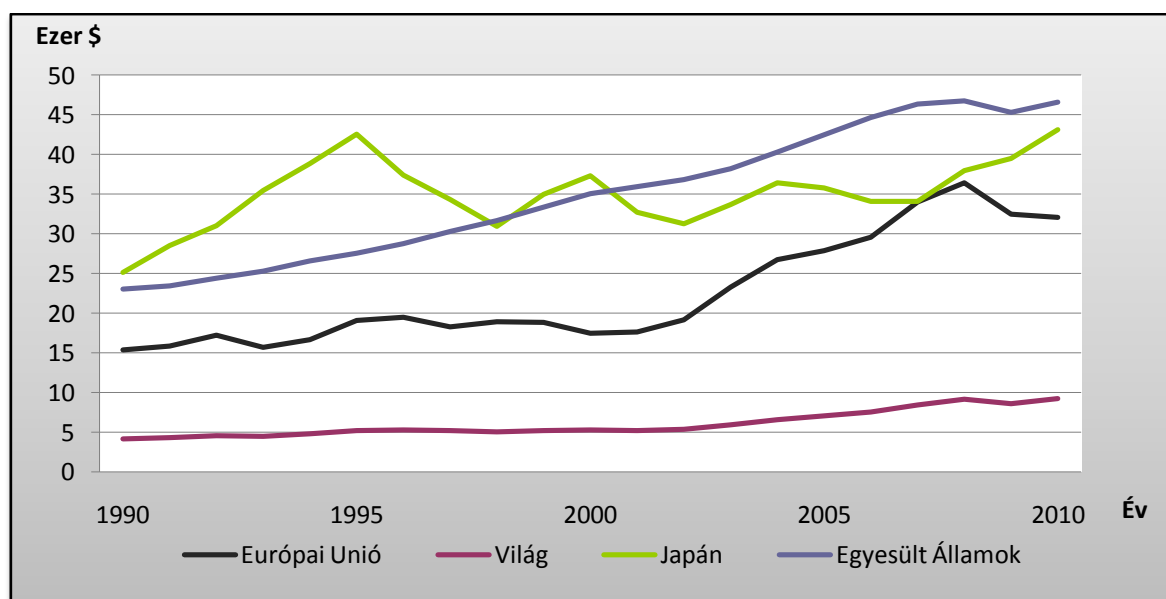

10. ábra: Az Egyesült Államok az Európai Unió és Japán GDP-jének százalékos növekedési tendenciája 1990 és 2010 között Forrás: WB, 2013a adatai alapján saját szerkesztés

A kibocsátás növekedési tendenciája az Egyesült Államok esetében jól szemlélteti az 1990-es évek gazdasági fellendülését az infokommunikációs forradalom következtében, az 1999-es csúcsot, majd a 2001-ben bekövetkező rövid hanyatlást is. A diagramon már körülbelül a 2007-es évtől látható a visszaesés az Egyesült Államok esetében, ugyanis a 2008-as válság itt már 2006-ban megindult, de csak 2008-ra vált világméretű krízissé. Ebben az évben a gazdasági recesszió már az Európai Unió és Japán esetében is érzékelhető. Ezek a változások jelentős mértékben hatottak a világ gazdaságára is, ugyanis azt tapasztalhatjuk, hogy ha egyes országok kibocsátási növekedése csökken, vagy a tényleges kibocsátás csökken akkor a világtermelés is csökkenni fog. Eleinte azonban úgy gondolták, hogy ez a visszaesés, nem lesz világméretű probléma, de mivel az Egyesült Államok gazdasági befolyása meghatározó, így a pénzpiacok összeomlásával 2008 őszére világszinten rendkívül nagy visszaesés következett be. Ez a 2009-es évre a termelés csökkenését idézte elő az Egyesült Államokban, az Európai Unióban illetve Japánban is. Az országnak elég gyorsan sikerült talpra állnia, így

2009-től kezdve az Egyesült Államok bruttó hazai össztermelése ismét növekvő tendenciát vett fel.

A válság időszakát kivéve az Egyesült Államok GDP-je növekvő tendenciát mutatott. A valódi növekedés mértéke azonban csak 2,2%-os volt 2012-ben, amellyel az országok rangsorában csak a 128. helyet sikerült elérnie. Az egy főre jutó GDP értéke 2012-es adatok alapján 49.965 \$, így a világ 14. legmagasabb GDP-jű országa. A GNI értéke 50.610 \$/fő, amely szintén a legnagyobbak közé tartozik, az országok rangsorában 6. helyet érte el. (CIA, 2012)

11. ábra: Az Egyesült Államok, az Európai Unió és Japán egy főre jutó GDP-jének változása a világ átlagához viszonyítva 1990-től napjainkig Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

A diagramon az Egyesült Államok, az Európai Unió és Japán egy főre jutó kibocsátása látható a világ átlagához viszonyítva. Mind a három gazdaság jóval a globális átlag felett teljesít. Az infokommunikációs forradalomnak köszönhetően az Egyesült Államok egy főre jutó termelése egyenletes növekedést mutatott az 1990-es évek elejétől kezdve, az új évezredben pedig sikerült Japánt is maga mögé utasítania. Látható, hogy a többi ország nem rendelkezik olyan stabil gazdasággal, mint az Egyesült Államok, így ezen országok esetében kisebb-nagyobb ingadozások láthatóak. Egy kisebb mértékű visszaesés tapasztalható a 2008-as válság idején, mely recesszió az Európai Unió és világszinten is érződik. A globális válság utáni években az Egyesült Államok egy főre jutó termelése ismét növekedésnek indult, mára pedig a 15 legnagyobb egy főre jutó GDP-vel rendelkező országok egyike.

2.1.3. Az amerikai dollár világgazdasági pozíciója

Az Egyesült Államok valutája, az amerikai dollár világszinten meghatározó konvertibilis fizetőeszköz, mely szintén nagyhatalmi pozícióját jelzi. Az amerikai dollár világvalutává válása a II. világháborúig vezethető vissza. Ugyanis az, hogy Egyesült Államok képes volt a háborút kevés veszteséggel túlélni hozzájárult a későbbi növekedéséhez. Ebben az időben az ország tudott hitelekkel, segélyekkel segíteni a világ rekonstrukciójában, amelyek ekkor egyértelműen az amerikai valutában valósultak meg. Az amerikai bank (FED) aranytartalékaival biztosítani tudta a dollár értékét, így más országok valutáját is ehhez a pénznemhez kötötték, hogy garantálják értéküket. Az Egyesült Államok kibocsátásának, tőkemozgásának nagysága is utal arra, hogy mennyi dollár áramlik a világgazdaságba. Továbbá az amerikai gazdaság meghatározó helyzetéből, és stabilitásából következően, az amerikai államkötvényeket tartják a legbiztonságosabb befektetésnek. A FED alacsonyra helyezte a minimális kamatszintet, mely megkövetelte más nemzetek kamatjának csökkentését. Ebből szintén a dollár kulcsvaluta szerepére következtethetünk. (Blahó–Kutasi, 2010)

2.1.3.1. A dollár árfolyamának változása a főbb külföldi valutákkal szemben az elmúlt húsz évben

Manapság az amerikai dollárt nem lehet általános értékmérőként használni, azonban még mindig meghatározó bizonyos valuták dollárban kifejezett értéke. Valójában ez az érték csak az amerikai pénznemhez képest mutatja meg egy valuta arányát, a többi fizetőeszközhöz viszonyítva az adott pénznem értékéről nem tudunk meg semmit. Ugyanis ha egy adott valuta dollárárfolyama csökken, akkor csak annyit tudunk kijelenteni, hogy a valuta gyengült a dollárral szemben vagy a dollár értéke erősödött az adott pénznemhez képest. Így csak a dollárárfolyam alapján nem jelenthetjük ki általánosan egy valuta világgazdaságban elfoglalt helyét. (Árfolyam politika, 2013)

A dollár árfolyamának változása a fő külföldi valutákhoz viszonyítva (1990-2010) (\$=1)

6. táblázat

Ország	1990	1995	2000	2005	2010	Változás (%) (1990-2010)
Euró (\$)	-	-	1,085	0,804	0,755	70%
Kínai jüan (\$)	4,783	8,351	8,279	8,194	6,770	142%
Japán yen (\$)	144,793	94,060	107,765	110,218	87,780	61%
Svájci frank (\$)	1,389	1,182	1,689	1,245	1,043	75%
Brit font (\$)	0,563	0,634	0,661	0,550	0,647	115%

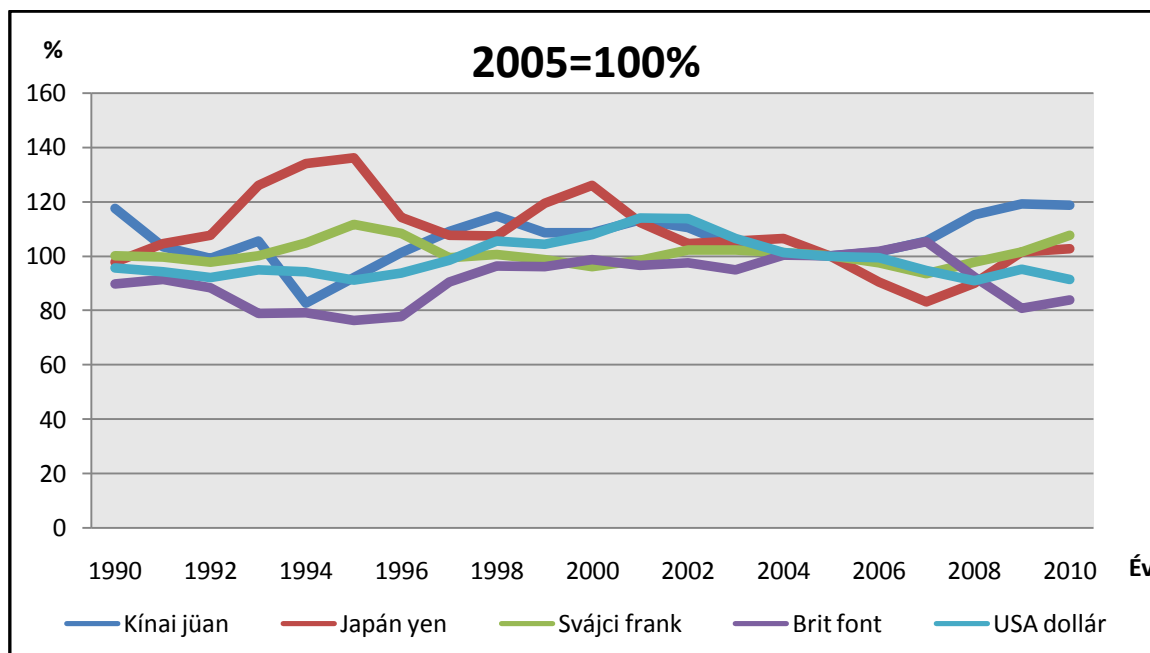
Forrás: Saját számolás a WB, 2013a adatai alapján

A táblázatban látható, hogy a legfőbb valuták közül a kínai jüanhoz valamint a brit fonthoz képest erősödött a dollár az elmúlt húsz évet vizsgálva. 2010-re a jüan 42%-kal, a font pedig 15%-kal csökkent az 1990-es árfolyamukhoz képest. Az amerikai dollár a legnagyobb gyengülést a japán yen-nel szemben mutatta, melyhez képest csaknem felére csökkent, de elég nagymértékű gyengülés látható a svájci frankhoz, valamint az euróhoz képest is. Az árfolyamok változása legfőképpen a külkereskedelemmel áll kapcsolatban, de befolyással van rá az adott ország GDP-je is. Például a táblázatban a dollár a kínai jüanhoz képest mutatta a legnagyobb mértékű erősödést, ez annak köszönhető, hogy Kína export orientált ország így külkereskedelme érdekében mesterségesen tartja alulértékelve a jüan értékét. Azonban ezek az adatok mindössze a dollár árfolyamának arányait mutatják, így nem tudjuk megállapítani, hogy az adott valuták világ gazdaságban elfoglalt pozíciójuk mennyire erős.

2.1.3.2. Az amerikai dollár versenyképessége a főbb valutákkal szemben az elmúlt két évtizedben

Általánosságban a nemzetközi versenyképességről beszélve több tényező vizsgálatára van szükség. Ilyenek lehetnek a termékek minősége, újszerűsége, fejlettsége, fogyasztóiachoz való alkalmazkodás és rugalmasság, munkaerő piaci hiányosságok és egyéb mutatók. Azonban ha szűkebb értelemben akarunk nemzetközi versenyképességről beszélni, akkor a reál effektív árfolyam változásának mutatója használható, mely az országok valutáinak versenyképességi mérésére szolgál. Ez a mutató nem egyszerű árfolyam, hiszen nem a valuta abszolút árát fejezi ki a külföldi valutákban, hanem azonos valutában fejezi ki a hazai árakat,

összevetve a rivális gazdaságok áraival. Tehát a reál effektív árfolyam a versenytárs országok relatív árainak vagy költségeinek arányát mutatja. (Árfolyam politika, 2013)

12. ábra: A főbb valuták reál effektív árfolyam indexének változása 1990-től napjainkig

Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

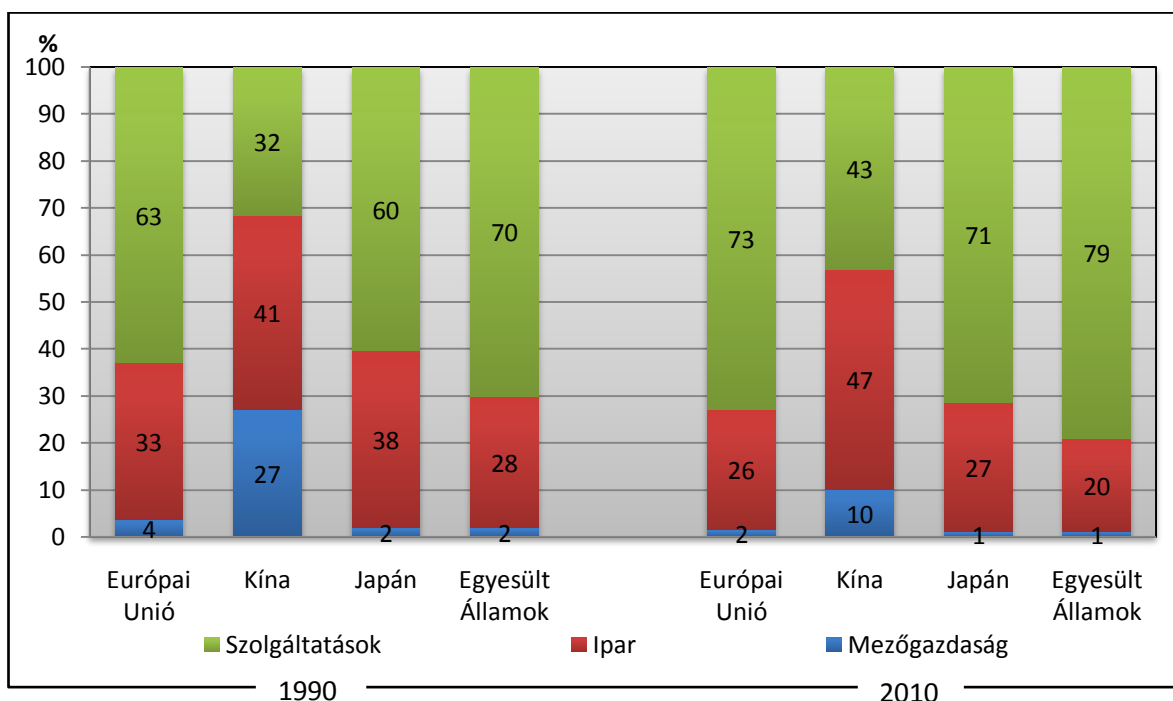
A reál effektív árfolyamváltozásnál, minél kisebb a mutató értéke, annál nagyobb versenyképesség jellemzi az adott valutát. Ezek alapján tehát a diagramon látható, hogy a vizsgált országok fizető eszközei közül a brit font bizonyult a legversenyképesebb pénznemnek 1990 és 2005 között. Az amerikai dollár közel azonos szinten mozgott, nagymértékű kilengéseket nem lehet tapasztalni, ebből is látható, hogy egy stabil valutáról van szó. Lassú gyengülés észlelhető a dollár reál effektív árfolyamában az 1990-es évek elejétől egészen a „dotcom” lufi kipukkadásáig, majd a 2002-es évtől folyamatos erősödés jellemzi, kisebb mértékű gyengülés csak a 2008-as év környékén látható. De a válság kirobbanása után, ahogy az egy világpénztől elvárható fokozottan erősödni kezdett, míg a többi ország esetében a válság az árfolyam gyengülését is magával hozta.

A válság utáni gazdasági visszaesés következtében manapság felmerült, hogy az amerikai dollár szerepét a kínai jüan váltja fel. A 12-es ábrát vizsgálva látható, hogy az 1990-es évek közepéig a jüan versenyképessége elmaradt a dollártól. Az új évezredben azonban egyre erősebbé vált a kínai valuta, mely részben annak köszönhető, hogy a válság miatt néhány amerikai bank megszűnt és a világ húsz legnagyobb bankja közé kínai kereskedelmi bankok kerültek. Ezért is eshetett róla szó, hogy a dollár szerepét a jüan váltja fel. Ehhez azonban

rengeteg feltételnek kell megfelelni, melyeket a kínai jüan nem tud teljesíteni. Másrésről azonban az amerikai dollár valódi versenytársának 1999 óta az eurót tartják, mivel az euró övezet szintén erőteljes gazdasági terület, így képes értékálló deviza kibocsátására, amellyel jelentős mennyiségű eurót tud a világ piacára áramoltatni. (Blahó–Kutasi, 2010)

2.1.4. Az Egyesült Államok gazdasági szektorainak megoszlása az elmúlt két évtizedben

Egy gazdaság szerkezeti vizsgálatának egyik módja a különböző szektorok (mezőgazdaság, ipar, szolgáltatások) GDP részesedésének összehasonlítása, illetve a teljes kibocsátáshoz viszonyított aránya. Egy fejlődő ország szempontjából eleinte a mezőgazdaság a legfontosabb ágazat, majd az egy főre jutó jövedelem növekedésével átadja az első helyet az ipari és végül a szolgáltatási szektornak. Ezt a folyamatot nevezik industrializációnak és posztindustrializációnak. Ezek az állomások nagy valószínűséggel minden növekvő gazdaság életében bekövetkeznek, amely a fő ágazatokban létrejött strukturális változásokkal magyarázható. (WB, 2013b)

13. ábra: A GDP százalékos megoszlása ágazatok szerint az Európai Unióban, Kínában, Japánban és az Egyesült Államokban 1990-ben és 2010-ben Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

A két évet összevetve megfigyelhető, hogy Kína kivételével, mind a három gazdaság mindkét évben a szolgáltatások szektorát részesítette a leginkább előnyben. Bár 1990-ben még az iparból is jelentős mennyiségű GDP-t halmoztak fel, 2010-re legfőképpen a kereskedelem terjeszkedésével ez az arány kisebb mértékű csökkenést mutatott, a vizsgált országok közül egyedül Kína esetében látható az ipari kibocsátás néhány százalékos növekedése. Látható, hogy a mezőgazdasági szektor 1990-ben még Kína számára eléggé lényeges volt, míg a másik három gazdaság agrikulturális termelése nem volt jelentős, azonban 2010-re még további csökkenés figyelhető meg, miközben a szolgáltatási ágazatból szerzett GDP aránya mind a négy gazdaság esetében megemelkedett. Ebben az évben az Egyesült Államok szolgáltatási szektorának termelése a GDP közel 80%-át adta, ami 9%-kal magasabb a 20 évvel azelőtti értékhez képest. Ez talán annak is köszönhető, hogy a szolgáltató szektor jobban ellenáll a recesszióknak, mint a többi szektor.

2.1.4.1. Az Egyesült Államok GDP-jének és kereskedelmének kapcsolata korrelációs mutató segítségével

A korrelációval két mennyiségi ismerv közötti összefüggést vizsgálhatunk. Az elemzés során választ kaphatunk, hogy a vizsgált ismérvek között van-e valamilyen jellegű kapcsolat, ha igen, akkor az milyen irányú, illetve mennyire szoros. Megtudhatjuk azt is, hogy az egyik ismerv változása mennyiben befolyásolja a másik ismerv alakulását. A korreláció számítására a következő képletet alkalmazzuk:

$$r = \frac{\sum xy - n \cdot \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{(\sum x^2 - n \cdot \bar{x}^2)(\sum y^2 - n \cdot \bar{y}^2)}} \quad (1)$$

- Ahol:
 - ❖ x = tényezőváltozó vagy magyarázóváltozó (az ok)
 - ❖ y = eredményváltozó (az okozat)
 - ❖ $\bar{x}$ = tényezőváltozók átlaga
 - ❖ $\bar{y}$ = eredményváltozók átlaga
 - ❖ n = elemek száma
 - ❖ r = korrelációs együttható
- $-1 \leq r \leq 1$ $r = 0$ nincs kapcsolat
 - érték = negatív kapcsolat + érték = pozitív kapcsolat

Az együttható értéke minél jobban közelít 1-hez annál erősebb, 0-hoz annál gyengébb kapcsolatot jelent. Az „r” érték négyzetre emelésével megkapjuk a determinációs együtthatót (r^2), amely azt mutatja meg, hogy a tényezőváltozó hány százalékban befolyásolja az eredményváltozó szóródását.

Ezek alapján vizsgáltam az Egyesült Államok exportja és GDP-je között a kapcsolat irányát, szorosságát, valamint a korrelációs együttható négyzetével megállapítottam, hogy az export alakulása hány százalékban befolyásolja a GDP alakulását. Esetünkben az export = x, a GDP = y a következő eredményeket kaptam:

Az Egyesült Államok exportja és GDP-je közötti kapcsolat szorossága

7. táblázat

	Export (milliárd \$)	GDP (milliárd \$)
1990	552,1	5750,8
2000	1093,2	9898,8
2010	1844,4	14419,4
Változás (2010/1990)	3,34	2,51
Korreláció	0,966	
Korreláció négyzet	0,933~93%	

Forrás: Saját számolás a WB, 2013a adatai alapján

Tekintettel a dolgozat terjedelmére a táblázatban csak az 1990-es, 2000-es és 2010-es adatokat tüntettem fel, de a számítást az 1990-től 2010-ig tartó 20 év értékeivel végeztem. Mindkét mutatónál növekedés figyelhető meg a vizsgált időszakban, az export esetében 3,34-szeres, a GDP-nél pedig 2,51-szeres javulás látható. Már ebből is megállapítható, hogy valószínűleg az egyik tényező hatására a másik is egyenes arányban változni fog. Ezt bizonyítja a korrelációra kapott 0,966-os érték is, mely azt jelenti, hogy az export és a GDP között nagyon erős, pozitív irányú kapcsolat van, tehát az exportban bekövetkező változás a GDP egyenes irányú változását fogja előidézni. Azaz az export növekedése a GDP növekedését hozza magával. A korreláció négyzetre kapott 93% pedig azt jelenti, hogy az export alakulása 93%-ban van hatással a GDP alakulására. Ez is azt bizonyítja, hogy a kereskedelem meghatározó helyet foglal el az Egyesült Államok gazdaságának életében.

3. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KERESKEDELMÉNEK ALAKULÁSA AZ ELMÚLT KÉT ÉVTIZEDBEN

Az elmúlt évszázadokban a termelés volt a legmeghatározóbb az országok életében. Azonban a vezető gazdaságoknál már ekkoriban is jelentős szerepet játszott a külkereskedelem a kibocsátás értékének növelésében. Így egy ország gazdasági nagyságának vizsgálatánál fontos kitérni a külgazdasági összefüggésekre. Mint ahogy azt az előbbiekben bizonyítottam, a külkereskedelem és a GDP között kapcsolat van, az országok közötti kereskedelem növekedése hatással van az adott ország gazdaságára és fokozza annak emelkedését. Illetve a kibocsátás oldaláról is igaz az összefüggés, ugyanis az országban megtermelt termékek mennyiségének növekedése egyre nagyobb külkereskedelmi forgalmat hoz létre, feltéve, ha szabad kereskedelem van érvényben az adott országok között. (Práger, 2008)

3.1. Az Egyesült Államok világkereskedelemben való részvételének irányai és fő külkereskedelmi kapcsolatai az elmúlt két évtizedben

A globális kereskedelem egyre fontosabb a világ életében, a versenyképesség egyik meghatározó tényezője. Az ezredforduló óta nagyobb mértékű növekedést mutat, mint a világtermelés. Ez alól az egyetlen kivételt a 2001-es évben bekövetkező „dotcom” válság jelentette. Mai világunkban a kereskedelmi folyamatokat már nem csupán az országok közötti termékek áramlása jelenti. Rengeteg nagyvállalat a tevékenységüket is globális láncokban végzi melynek következtében sokkal több termék, illetve alapanyag áramlik szerte a világon. Ezek hatására a világkereskedelem nagymértékben függ a világgazdaság alakulásától. (KSH, 2009)

Az ENSZ egyik régebbi jelentése szerint a Földünkön lévő több tízezer transznacionális vállalatból csak az első 100, 200 vagy 500 legnagyobb vállalat lényeges. A legnagyobb 200 vállalat adja például a világ összes GDP-jének negyedét. A világkereskedelem harmadát pedig ezek a transznacionális vállalatok és leányvállalatai között bonyolódó forgalom adja. További harmad származik a különböző transznacionális társaságok közötti forgalomból. Ezért egy ország kereskedelmének vizsgálatánál szükséges kitérni a transznacionális vállalatok elemzésére is. (Word Investment Report, 2000)

3.1.1. Az Egyesült Államok külkereskedelmének és kereskedelmi kapcsolatainak alakulása az elmúlt két évtizedben

Az Egyesült Államok külkereskedelem szempontjából általában a kereskedelmi korlátozások csökkentésére törekedett, így igen nagy szerepet vállalt a GATT (Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény), vagyis a későbbi WTO (Kereskedelmi Világszervezet) megalakításában. A szervezet célja a kereskedelmi korlátok megszüntetése, a kereskedelem stabilitásának erősítése a világon. Ezen kereskedelmi változtatások eredményeként számolható el a világkereskedelem jóval nagyobb mértékű növekedése a termeléshez képest, így a külkereskedelem növekedésével az ország belső gazdasági fejlődése is gyorsabban növekszik. Valamint a kereskedelmi szervezetek létrejötte jelentősen hozzájárult az országok nyitottságának kialakításában. (Blahó 2007, Práger, 2008)

3.1.1.1. Az Egyesült Államok kereskedelmének alakulása az elmúlt két évtizedben ágazati megoszlási mutató segítségével

Az ágazati megoszlási mutató egy gazdaságon belüli ágazatok, termékek komparatív előnyét vagy hátrányát mutatja meg. Azaz, hogy mely ágakra, termékekre éri meg az országnak szakosodnia. Meghatározó fogalom a nemzetközi kereskedelem életében. A megnyilvánuló komparatív előnyök (RCA) egy tapasztalatokon alapuló kereskedelemelemző módszer, mely az adott ország bizonyos mutatójának szektorális értékét veti össze a nemzetközi megfelelőjével. (A komparatív előnyök mérése, 2013)

Az ágazati megoszlási mutató kiszámítására a következő képlet használható:

$$RCA_{it} = \ln \left(\frac{E_{it}}{I_{it}} / \frac{E_{tot}}{I_{tot}} \right) * 100 \quad (2)$$

- Ahol:
 - ❖ E_{it} illetve I_{it} = i-dik iparág exportja illetve importja
 - ❖ E_{tot} illetve I_{tot} = összes export illetve import
 - ❖ RCA_{it} = az adott iparág ágazati megoszlási mutatója
- $RCA_{it} < 0$, akkor az i-dik iparág szempontjából az adott ország komparatív hátránnyal rendelkezik
- $RCA_{it} > 0$, akkor az i-dik iparág szempontjából az adott ország komparatív előnnyel rendelkezik.

Így ezek alapján az Egyesült Államok kereskedelmi szolgáltatás és árukereskedelmének ágazati megoszlására a következő eredményeket kaptam:

Az Egyesült Államok (kereskedelmi) szolgáltatás- és áru kereskedelmének ágazati megoszlása az elmúlt 20 évben

8-9. táblázat

	1990	2000	2010
Szolgáltatás export (Mrd \$)	137	282	540
Szolgáltatás import (Mrd \$)	99	205	370
Teljes export (Mrd \$)	552	1093	1844
Teljes import (Mrd \$)	630	1475	2356
RCA (%)	46	62	62

	1990	2000	2010
Áru export (Mrd \$)	394	782	1278
Áru import (Mrd \$)	517	1259	1969
Teljes export (Mrd \$)	552	1093	1844
Teljes import (Mrd \$)	630	1475	2356
RCA (%)	-14	-18	-19

Forrás: Saját számolás WB, 2013a és WTO, 2013 adatai alapján

Az adatok hiánya miatt a teljes szolgáltatás helyett csak a kereskedelmi szolgáltatások ágazati megoszlását vizsgálom, egyébként is az Egyesült Államok szolgáltatás kereskedelmének jelentős részét a kereskedelmi szolgáltatások teszik ki. A táblázatokból egyértelműen kiderül, hogy az Egyesült Államok már az 1990-es években is és most is komparatív hátránnyal rendelkezik az áruk kereskedelmében, ez legfőképpen a nagymértékben beimportált termékeknek köszönhető, míg a kereskedelmi szolgáltatások esetében komparatív előnyük van. Az is látható, hogy az ország árukereskedelme adja a külkereskedelmi deficitet, míg a szolgáltatások némileg javítani tudnak a mérlegen. Az áruk kereskedelme mindig meghatározóbb szerepet töltött be, de a szolgáltatások szerepe is egyre növekszik, elsősorban a kereskedelmi szolgáltatások terén.

3.1.1.2. Az Egyesült Államok fő külkereskedelmi mutatóinak vizsgálata

Egy ország gazdasági növekedésének fontos eleme az adott gazdaság külkereskedelmének alakulása. Az export és import értéke, növekedési tendenciája, a külkereskedelmi mérleg egyenlege mind-mind befolyással vannak a kibocsátás és ez által az egész gazdaság alakulására. Minél fejlettebb egy gazdaság annál fontosabb a külkereskedelem életében. Mint ahogy azt már az előzőekben említettem, a világkereskedelem gyorsabban növekedett az elmúlt években, mint a világtermelés, illetve az áruk- és szolgáltatások exportjának GDP-hez viszonyított aránya folyamatos növekedést mutat. Ezeknek köszönhető, hogy manapság a külkereskedelem egyre nagyobb szerepet játszik egy ország gazdaságának életében. (Blahó, 2007)

Az öt legnagyobb importtal rendelkező gazdaság importja a világ importhoz viszonyítva az elmúlt húsz évben

10. táblázat

Import (Mrd \$)					
1990		2000		2010	
1. Európai Unió	1980	1. Európai Unió	3038	1. Európai Unió	6469
2. Egyesült Államok	630	2. Egyesült Államok	1475	2. Egyesült Államok	2356
3. Japán	291	3. Japán	446	3. Kína	1583
4. Kanada	150	4. Kanada	289	4. Japán	768
5. Hong Kong	94	5. Kína	251	5. Dél-Korea	504
Világ	4414	Világ	8006	Világ	18499

Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

A táblázatból kiderül, hogy import oldalról az elmúlt két évtizedet vizsgálva az első két helyezésben nem történt változás. Az Egyesült Államok már 1990-ben is a második helyet birtokolta és húsz évvel később sem sikerült az első helyet megszereznie, azonban mind a két évben csupán az Európai Uniónak sikerült megelőznie. A harmadik helytől kezdve történtek változások a két évtized alatt. Az új évezredig Japánnak és Kanadának sikerült megtartania a harmadik, illetve negyedik helyet, azonban Kína gyors feltörekvésének köszönhetően és az Egyesült Államok legfontosabb import partnereként 2010-re már megszerezte a harmadik

helyet. Az értékeket vizsgálva a legnagyobb mértékű növekedés természetesen a rendkívüli módon feltörekvő Kína esetében látható, de az Egyesült Államok importjának értéke is majdnem négyszeresére változott a húsz év alatt. A világhoz viszonyítva az Egyesült Államok 1990-ben még 7%-át, 2010-ben pedig közel 8%-át adja a világ importjának.

Az öt legnagyobb exporttal rendelkező gazdaság exportja a világ exporthoz viszonyítva az elmúlt 20 évben

11. táblázat

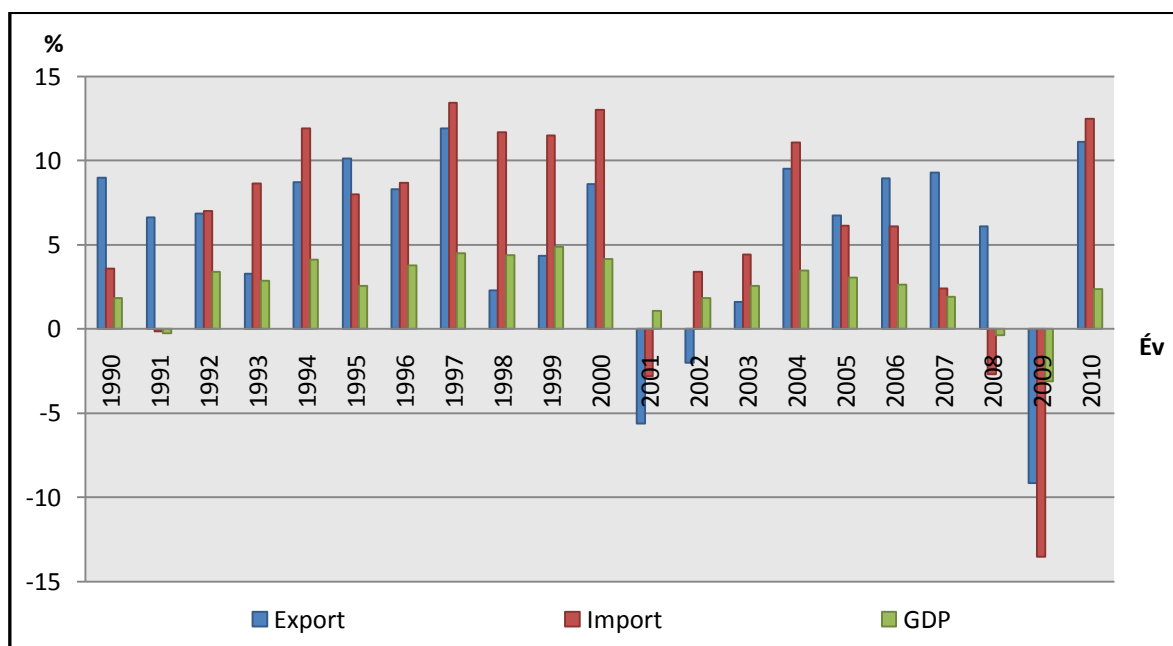
Export (Mrd \$)					
1990		2000		2010	
1. Európai Unió	1943	1. Európai Unió	3057	1. Európai Unió	6623
2. Egyesült Államok	552	2. Egyesült Államok	1093	2. Egyesült Államok	1844
3. Japán	319	3. Japán	515	3. Kína	1816
4. Kanada	150	4. Kanada	330	4. Japán	834
5. Hong Kong	101	5. Kína	280	5. Dél-Korea	531
Világ	4351	Világ	7998	Világ	18973

Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

Az exportot vizsgálva, tulajdonképpen ugyanazok a tendenciák láthatóak, mint import esetében a helyezések szempontjából, az Egyesült Államok 1990-ben és 2010-ben is a második pozíciót foglalja el. Azonban Kína az új évezredben vált az Egyesült Államok legfontosabb kereskedelmi partnerévé, így gyors növekedésének köszönhetően megközelítette az amerikai országot és továbbra is növekvő export tendenciákkal rendelkezik, mára pedig megelőzte az Egyesült Államokat. Az értékeket figyelembe véve a legnagyobb mértékű növekedés itt is Kína esetében tapasztalható, természetesen az Egyesült Államokkal való kapcsolatának köszönhetően, de az amerikai ország és az Európai Unió exportjának értéke is közel 3,4-szeresére változott a húsz év alatt. Az Egyesült Államok exportjának világrészesedése az 1990-es évek közel 8%-áról 2010-re több mint 10%-ra nőtt.

Ha a kereskedelem éves növekedését vizsgáljuk és vetjük össze a GDP növekedéssel, akkor elmondható, hogy mind az export mind pedig az import értékek jóval nagyobb mértékben növekedtek világszinten. Az 1980-as évektől 2011-ig mintegy négyszeresére változott a világkereskedelem értéke. A 2000-es évet követően pedig évente átlagosan 5%-kal növekedett

a kereskedelem nagysága. Ma a világ GDP-jének több mint 20%-a külkereskelemből származik. Ez legnagyobb részt a kereskedelmi korlátok lebontásának, így a termékek szabad áramlásának, az infokommunikáció fejlődésének, új termékek megjelenésének valamint a feltörekvő országok gyors növekedésének köszönhető, illetve nagymértékű szerepet játszanak a multinacionális vállalatok kialakulása is. (Világgazdasági Intézet, 2013)

14. ábra: Az Egyesült Államok GDP-jének, exportjának és importjának százalékos éves növekedési üteme Forrás: WB, 2013a saját szerkesztés

Mint ahogy az előzőekben már megemlítettem, az Egyesült Államok elég nagy részt vállal a világ kereskedelméből, illetve a kereskedelem is növekvő szerepet játszik a világ életében, ezek hatására az ország exportjának és importjának értéke is nagyobb mértékű növekedést mutatott a GDP-hez képest. Látható, hogy 1990 és 2000 között hogyan bővült a kereskedelem, elsősorban az infokommunikációs forradalom hatására, majd a 2001-ben bekövetkező válság miatt a csökkenés, a legnagyobb mértékben az export visszaesése. Az új évezredben is folyamatos bővülés látható, azonban a 2008-ban bekövetkező világválság a bruttó hazai össztermelésre és a kereskedelmi mutatókra is negatív hatással volt. A 2010-es évben azonban az export és import értékek is több mint 10%-os növekedést mutattak, míg a GDP növekedése az 5%-ot sem érte el.

Egy adott időszak exportjának és importjának különbségét a külkereskedelmi mérleg mutatja ki. Az Egyesült Államok külkereskedelmi mérlege 1976 óta deficitese, melynek legnagyobb része az áruk kereskedelmében mutatkozik, a szolgáltatások némileg javítják a negatív mérleg egyenlegét. A legnagyobb mértékű deficit Kínával szembeni kereskedelmében látható. A

hiány értéke folyamatosan növekszik, melynek legfőbb oka, hogy az import gyorsabb ütemben növekszik, mint az export. A 2008-ban bekövetkező válság hatására erősen mérséklődött a hiány nagysága. Ez a válság következtében csökkentett importnak köszönhető. Valamit ebben az időszakban rendkívüli mértékben csökkent az olajár, így jóval olcsóbban lehetett hozzájutni, ami a külkereskedelmi deficit csökkenését eredményezte, mivel az Egyesült Államok több mint 8%-ban olajat importál. A válságból való kilábalás után, újra növekedésnek indult a GDP, ahogy az olajárak is, ezért növekedhetett újra a külkereskedelmi deficit. (Majoros, 2011)

A legnagyobb importtal rendelkező gazdaságok exportjának és importjának megoszlása a GDP százalékában és külkereskedelmi mérlegük egyenlege

12. táblázat

	1990			2000			2010		
	Export (%)	Import (%)	Mérleg (Mrd \$)	Export (%)	Import (%)	Mérleg (Mrd \$)	Export (%)	Import (%)	Mérleg (Mrd \$)
Európai Unió	27,0	27,5	-37	36,2	36,0	19	40,1	39,2	154
Egyesült Államok	9,6	10,9	-78	11,0	14,9	-382	12,8	16,3	-512
Kína	16,1	13,1	11	23,3	20,9	29	30,6	26,7	232
Japán	10,3	9,4	28	10,9	9,4	69	15,2	14,0	66
Dél-Korea	28,0	29,0	-3	38,6	35,7	15	52,3	49,7	26

Forrás: WB, 2013a saját számolás

A táblázatban az export és import értékek aránya látható az adott ország GDP-jéhez viszonyítva, valamint külkereskedelmi mérlegük egyenlege. Látható, hogy a vizsgált országok mindegyikében jelentős mértékben járul hozzá a külkereskedelem a GDP alakulásához. Az Egyesült Államokban az 1990-es évek elején a körülbelül 20%-ról 2010-re majdnem 30%-ra nőtt a kereskedelem aránya a GDP értékében, a külkereskedelem növekvő fontosságának köszönhetően. Azonban külkereskedelmi egyenlegüket vizsgálva az öt ország esetében, az új

évezredben már csak az Egyesült Államoknál figyelhető meg a kereskedelmi mérleg hiánya, illetve a hiány folyamatos növekedése, mely elsősorban a Kínával szembeni növekvő import következménye, valamint a kínai többlet is részben ennek köszönhető.

A külkereskedelem elemzésénél fontos megvizsgálni az adott ország kereskedelmi nyitottságát, azaz, hogy milyen mértékben kapcsolódik be a világ kereskedelmének folyamatába. Ez a mutató az export, import és GDP adatok segítségével kiszámolható. Minél magasabb a mutató értéke, annál nyitottabb egy ország a világkereskedelemben. A kereskedelem, illetve külön az export és import nyitottságot a következő képletekkel lehet számolni:

$$\text{Kereskedelmi nyitottság: } \frac{X+M}{GDP} \quad (3)$$

$$\text{Exportnyitottság: } \frac{X}{GDP} \quad (4)$$

$$\text{Importnyitottság: } \frac{M}{GDP+X-M} \quad (5)$$

A nyitottsági mutatók részletesebb vizsgálatával kiszámolható az export, illetve az import érzékenységi mutatója, amely azt mutatja meg, hogy az adott ország GDP-jében bekövetkezett változás hatására, hogyan változik az export illetve az import nyitottsága. Az érzékenységi mutatók kiszámítására alkalmazhatóak a következő képletek:

$$S'_e = \frac{dX}{dGDP} \quad (6)$$

$$S'_i = \frac{dM}{d(GDP+X-M)} \quad (7)$$

- *Ahol:*

- ❖ d = változás
- ❖ X = export
- ❖ M = import
- ❖ S'_e = exportérzékenység mutatója
- ❖ S'_i = importérzékenység mutatója

- Ha S'_e illetve $S'_i < 1$, akkor az ország export- illetve import vezérelt
- Ha S'_e illetve $S'_i > 1$, akkor az ország export- illetve import érzékeny

A nyitottsági mutatók mellett egy iparág külkereskedelmi szintjét is mérni tudjuk a Grubel-Lloyd index segítségével. Az index értéke azt mutatja meg, hogy van-e az adott iparágon belül kereskedelem, és ha igen milyen mértékű kereskedelem realizálódik. Ennek kiszámítására a következő képlet alkalmas:

$$GLI_i = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad (8)$$

- *Ahol:*
 - ❖ X_i = i-dik iparág termékével lebonyolított export
 - ❖ M_i = i-dik iparág termékével lebonyolított import
 - ❖ GLI_i = Grubel-Lloyd index értéke
- Ha $GLI_i = 0$, akkor nincs az iparágon belül kereskedelem
- Ha GLI_i 1-hez közelít, akkor meghatározó az iparágon belüli kereskedelem.

Ezeket a számításokat alkalmazva az Egyesült Államok kereskedelmére vonatkozóan a következő értékeket kaptam:

Az Egyesült Államok kereskedelmi nyitottsága Kínához viszonyítva 1990-2010 között

13. táblázat

	1990	2000	2010	1990-2010 (%)
KNY	0,205~21%	0,259~26%	0,291~29%	+8%
Kína	0,115~12%	0,177~18%	0,336~34%	+22%
XNY	0,096~10%	0,110~11%	0,127~13%	+3%
Kína	0,064~6%	0,094~9%	0,179~18%	+12%
MNY	0,110~11%	0,155~16%	0,169~17%	+6%
Kína	0,051~5%	0,083~8%	0,153~15%	+10%
S'_e	0,158	0,174	0,493	Export vezérelt
Kína	0,147	0,221	0,449	Export vezérelt
S'_i	0,120	0,469	0,954	Import vezérelt
Kína	-0,075	0,210	0,433	Import vezérelt
$GLI_{i\text{áru}}$	0,864	0,766	0,787	-9%
$GLI_{i\text{szolgáltatás}}$	0,835	0,841	0,813	-3%

Forrás: Saját számolás a WB, 2013a és a WTO, 2013 adatai alapján

Megjegyzés: **piros** = Egyesült Államok **zöld** = Kína

A táblázatban számolt adatokból jól látszik az Egyesült Államok meghatározott helye a világ kereskedelmében, azonban Kína feltörekvő jellegét is jól tükrözik az adatok. A KNY, azaz a

külkereskedelmi nyitottság az Egyesült Államok esetében az 1990-es évről 2010-re 8%-kal emelkedett, így ebben az évben 29%-kal kapcsolódik be a világ kereskedelmébe, míg Kína a kezdeti 12%-ról 22%-os emelkedés után 2010-ben 34%-kal már nyitottabb országgá vált, mint az Egyesült Államok. Ha az export és import nyitottságot külön vizsgáljuk, akkor alapvetően zártabb gazdaságokat láthatunk, de itt is növekedések figyelhetők meg, bár az Egyesült Államoknál erőteljesebb az import növekedés mértéke, itt is látszik, hogy importőr országról van szó, míg Kína jellemzően exportőr, így nála az export esetében erősebb a növekedés. 2010-re 13%-os exportnyitottságot és 17%-os importnyitottságot mutat az Egyesült Államok, míg ugyanezek az értékek Kína esetében rendre 18% és 15%. Az érzékenységi mutatókból kiderül, hogy mind export, mind import tekintetében export, illetve import vezérelt országokról van szó már az 1990-es években is és 2010-ben is, viszont a 20 év alatti változásból leszűrhető, hogy a 2010-re a GDP-ben bekövetkezett változások nagyobb hatást gyakorolnak az exportra és az importra is. Az Egyesült Államok esetében külön-külön vizsgálva az árukat és a kereskedelmi szolgáltatásokat látható, hogy a Grubel-Lloyd index szerint mindkét ágazat kereskedelme jelentős az Egyesült Államok életében, azonban mindkét ágazat kereskedelmében némi csökkenés következett be más országok kereskedelmi szerepének növekedése következtében. 2010-re pedig a kereskedelmi szolgáltatások jelentősebb helyet foglalnak el az Egyesült Államok életében, de az áruk kereskedelme is majdnem 79%-os értéket mutat. Ez a táblázat egy erőteljes képet mutat az Egyesült Államok kereskedelméről az elmúlt 20 évben.

Egy ország külkereskedelmének vizsgálatánál ki kell térni annak szerkezetére is. Egy adott gazdaság külkereskedelmének kétféle szerkezeti típusa különböztethető meg: az úgynevezett áruszerkezet és a földrajzi szerkezet. (Ebben a pontban az áruszerkezettel fogok foglalkozni, a földrajzi szerkezet a következő pont témája.) Az áruszerkezet azt mutatja ki, hogy az adott ország exportjához és importjához hány százalékkal járulnak hozzá bizonyos termékek vagy termékcsoporthoz. Ez alapján megállapítható, hogy az ország exportja illetve importja az adott termékekre koncentrált vagy diverzifikált. Koncentrált egy gazdaság exportja vagy importja, ha bizonyos termékek nagy százalékkal fordulnak elő az ország exportjában vagy importjában és diverzifikált, ha a termékek kis százalékos megoszlása a jellemző. (Blahó, 2007)

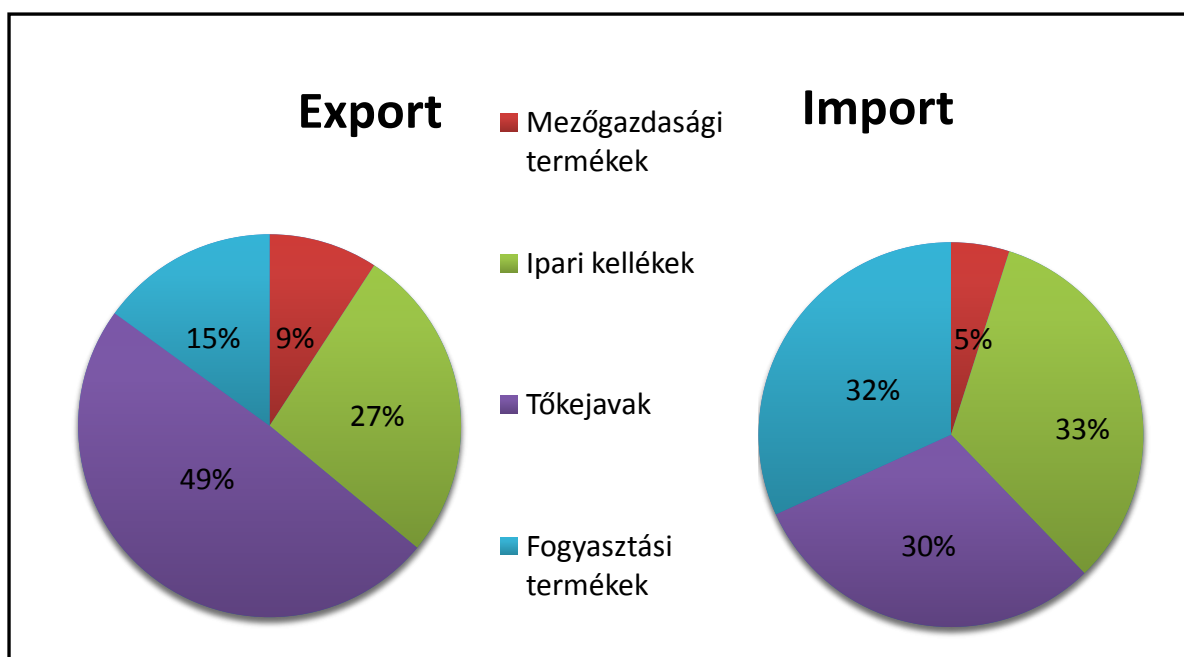
**Az Egyesült Államok legfontosabb export és import termékei 1995-ben és 2000-ben (%-
os megoszlás)**

14. táblázat

	1995	2000
Export	Elektronikus integrált áramkörök (5,2%), automatikus adatfeldolgozó gépek (4,4%), gépjármű alkatrészek és tartozékok (3,5%), alkatrészek és tartozékok irodai gépekhez (3,1%), gépjárművek (2,9%)	Elektronikus integrált áramkörök (6,5%), gépjármű alkatrészek és tartozékok (3,8%), légi járművek, űrhajók, rakéták (3,6%), automatikus adatfeldolgozó gépek (3,6%), alkatrészek és tartozékok irodai gépekhez (3%)
Import	Gépjárművek (9,1%), kőolaj, nyersolaj (6,1%), elektronikus integrált áramkörök (4,9%), automatikus adatfeldolgozó gépek (4,8%), alkatrészek és tartozékok irodai gépekhez (3,1%)	Gépjárművek (9,4%), kőolaj, nyersolaj (7,9%), automatikus adatfeldolgozó gépek (4,8%), elektronikus integrált áramkörök (3,4%), alkatrészek és tartozékok irodai gépekhez (2,9%)

Forrás: The Observatory of Economic Complexity, 2013

Az adatok hiánya miatt az elemzésem első éve 1995. Megfigyelhető, hogy mindkét évben a termékek nagy része megegyezik, a megoszlásokban azonban észrevehető némi változás. A konkrét termékeket vizsgálva az Egyesült Államok exportja és importja is diverzifikált, ugyanis sok termék kis százalékos megoszlása látható a külkereskedelmében ezekben az években. Ha azonban termékcsoportonként vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy az ország export és import szempontjából is mindkét évben leginkább a tőkejavak kereskedelmére koncentrál. A százalékos megoszlást figyelembe véve pedig az látható, hogy ezek a termékek adták az export közel 20%-át és az import 28%-át mindkét évben.

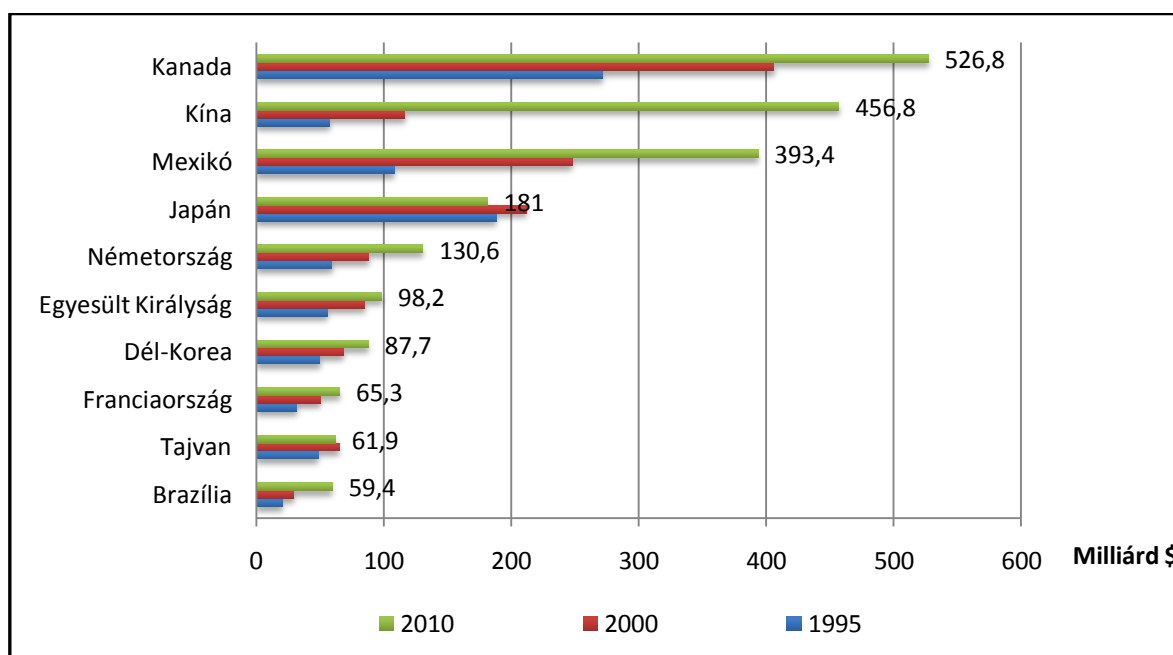
15-16. ábra: Az Egyesült Államok legfontosabb export és import termékei 2010-ben

Forrás: CIA, 2012 saját szerkesztés

2010-ben szintén az látható, hogy az export és import termékek jórészt megegyeznek, azonban a megoszlásokban vannak eltérések. Az export esetében az Egyesült Államok most is a tőkejavakra koncentrált, a termékek közel 50%-a a számítógépek, gépjármű alkatrészek és távközlési berendezések kiviteléből származik, mely az ország informatikai fejlettségét bizonyítja. De jelentős mértékben, közel 30%-ban exportál ipari termékeket, valamint 15%-ban fogyasztási termékeket, autókat, gyógyszereket. A gépjárműexportot azonban egyre inkább a termelés kihelyezésével oldják meg. A mezőgazdasági termékek exportja az Egyesült Államok életében igen csekély mértékű, mindössze majdnem 10%-át teszi ki az összes exportált terméknek. Importjában viszont ipari kellékek (8%-ban nyersolaj), fogyasztási termékek és tőkejavak behozatalára koncentrált. Nem nevezhető diverzifikáltnak az import szerkezete sem termékcsoportokat vizsgálva, ugyanis mind a három termékcsoporthoz jelentős mennyiséget vesz ki az áruk importjából, aránylag egyenlően 30-30% részesedéssel. A mezőgazdasági termékek importja sem meghatározó, mindössze 5%. Ezekből az adatokból jól látható, hogy az Egyesült Államok exportja első sorban a magas technológiai szintű ágazatokra koncentrált, míg az importot inkább a tömegfogyasztási cikkek, valamint az olcsóbb munkaerővel előállítható fejlett technológiával előállított termékek teszik ki.

3.1.1.3. Az Egyesült Államok fő külkereskedelmi partnerei és kapcsolataik jellemzői

A globális kereskedelembe bekapcsolódó országok között valamilyen függőségi viszony alakul ki partnereivel. A világkereskedelemben tehát függetlenség nem létezik. A világban kialakult három blokk, vagyis a Triád gazdaságaival a világ országainak nagy részének erős gazdasági és/vagy kereskedelmi kapcsolata van. Például az Egyesült Államok folyamatosan növekvő importkereslete sok ország számára biztosítja a kivitelezés lehetőségét, közel hatvan ország fő exportőre. Így bizonyos országok, talán a legtöbb ország Egyesült Államokkal való kereskedelmében egyenlőtlenségek alakulhatnak ki, kialakulhat az úgynevezett aszimmetrikus kereskedelmi függőség. Ennek következményei lehetnek az erősebb partner gazdasági befolyása. Mivel a világ országainak nagy része részben az Egyesült Államok kereskedelmétől függ, így magyarázható, hogy miért lett az amerikai ország az egyik legmeghatározóbb gazdasági és kereskedelmi irányító hatalom. (Blahó, 2007)

17. ábra: Az Egyesült Államok tíz legfontosabb külkereskedelmi partnere 1995-ben, 2000-ben és 2010-ben (2010-es rangsor) Forrás: FHWA, 2013

Adathiány miatt az Egyesült Államok legfőbb kereskedelmi partnereit csak 1995-től vizsgálom. Az ország teljes külkereskedelmét megfigyelve, mindhárom évben Kanada áll az első helyen, azonban az 1995-ös évhez képest 2010-re közel megkétszereződött a külkereskedelem értéke. Mexikó az 1990-es évek közepén a harmadik, 2000-ben a második majd 2010-re újra a harmadik helyre került, de külkereskedelmi súlya az Egyesült Államok

számára nagyobb mértékben növekedett, mint Kanadáé. Az ábráról tehát megállapíthatjuk, hogy a NAFTA az egyik legfontosabb megállapodás az Egyesült Államok életében. Továbbá nagyon fontos ország Kína, 1995-től 2010-ig közel nyolcszorosára emelte külkereskedelmi forgalmát az Egyesült Államokkal így napjainkban a legfontosabb import partnerévé vált, míg Japán súlya némileg csökkent. Az ötödik és hatodik helyen Németország és az Egyesült Királyság áll mindhárom évben, őket követi Dél-Korea, de fontos kereskedelmi kapcsolatban áll Franciaországgal, Tajvannal és Brazíliával is. Kiegészítésként a következő táblában az első öt legfontosabb partner Egyesült Államokkal való export, import megoszlása, kereskedelmük mérlegének egyenlege, valamint az amerikai ország külkereskedelmi életében való részvételének százalékos megoszlása látható a 2010-es évben.

Az Egyesült Államok öt legfontosabb külkereskedelmi partnerének export, import és százalékos aránya valamint külkereskedelmi mérlegük egyenlege

15. táblázat

2010					
	Export (Mrd \$)	Részvétel (%)	Import (Mrd \$)	Részvétel (%)	Mérleg (Mrd \$)
Kanada	190	17	270	16	-80
Mexikó	140	13	220	12	-80
Kína	91	8,1	330	19	-239
Japán	63	5,6	120	6,7	-57
Németország	53	4,7	84	4,7	-31
Összesen	537	48,4	1024	58,4	-487

Forrás: The Observatory of Economic Complexity, 2013 adatai alapján saját számolás

Az előző pontban említett külkereskedelem földrajzi szerkezete azt mutatja meg, hogy a vizsgált ország exportjában illetve importjában hány százalékkal vesznek részt az egyes országok és így mely országok között alakul ki kölcsönös függőség. (Blahó, 2007) Ezt szemlélteti a 15. táblázat. Az exportot és importot külön vizsgálva, látható, hogy az Egyesült Államok legfontosabb exportpiaca Kanada, 17%-os részaránnyal, őt követi Mexikó, szintén elég magas részvételi százalékkal. A két NAFTA országba áramlik az Egyesült Államok exportjának 30%-a. A harmadik, negyedik, ötödik helyen, Kína több mint 8%-kal, Japán közel 6%-kal és Németország majdnem 5%-os részesedéssel áll. Az öt ország együttesen az

Egyesült Államok exportjának közel felét teszi ki. Import szempontjából majdnem 20%-kal Kína áll az első helyen. Ez nagyrészt az olcsó munkaerővel előállítható termékek behozatalának köszönhető. Második, harmadik helyen itt is a NAFTA tagországok állnak 10% feletti részesedéssel. A vizsgált országok közül az utolsó két hely itt is Japáné és Németországé, 6,7% és 4,7%-kal. Az Egyesült Államok behozatalának több mint 58%-ka ezekből az országokból történik. Azonban a külkereskedelmi mérlegeket vizsgálva, látható, hogy a legnagyobb export-import különbség a Kínával való kapcsolatában lelhető fel. Egyenlege 239 milliárd \$, mely több, mint 46%-a az Egyesült Államok teljes külkereskedelmi deficitjének. Az öt ország együttesen 487 milliárd dollárnyi hiányt halmozott fel 2010-ben, ami az Egyesült Államok egyenlegének több mint 95%-a. A következő táblában pedig az ezekkel az országokkal kialakított kapcsolatban exportált és importált termékeket mutatom be.

Az Egyesült Államok fő kereskedelmi partnereivel exportált és importált termékei 2010-ben

16. táblázat

	Export	Import
Kanada	Járművek, gépek, elektromos berendezések, ásványi üzemanyag és olaj, műanyag	Ásványi üzemanyag és olaj, járművek, gépek, műanyag, egyéb speciális eszközök
Mexikó	Gépek, elektromos berendezések, ásványi üzemanyag és olaj, járművek, műanyag	Elektromos berendezések, járművek, gépek, ásványi üzemanyag és olaj, optikai és orvosi műszerek
Kína	Gépek, gabona, vetőmag, gyümölcs, elektromos berendezések, járművek, légi járművek	Elektromos berendezések, gépek, játékok és sport felszerelések, bútor-és ágynemű, cipő
Japán	Optikai és orvosi műszerek, gépek, gabonák, elektromos berendezések, légi járművek	Járművek, gépek, elektromos berendezések, optikai és orvosi műszerek, organikus vegyszerek
Európai Unió	Gépek, szállítóeszközök, vegyszerek és kapcsolódó termékek, különféle iparcikkek, ásványi üzemanyag, kenőanyag és kapcsolódó anyagok, anyagilag minősített iparcikkek	Gépek, szállítóeszközök, vegyszerek és kapcsolódó termékek, különféle iparcikkek, anyagilag minősített iparcikkek, ásványi üzemanyag, kenőanyag és kapcsolódó anyagok

Forrás: USTR, 2012, European Commission, 2013 adatai alapján saját szerkesztés

A táblázatban az Egyesült Államok legfontosabb külkereskedelmi partnereivel exportált és importált termékei láthatóak, az értékek szerinti csökkenő sorrendben. Leolvasható, hogy mind export, mind pedig import tekintetében a legfontosabb termékek a járművek, gépek, elektromos eszközök illetve az ásványi olaj, de egyéb termékeket is találunk a legjelentősebb áruk között. Ezekből az adatokból is jól látható, hogy a tőkejavak és az ipari kellékek képviselik az export és import termékek meghatározó részét, azonban legfőképpen Kína esetében a fogyasztási javak importja, valamint a mezőgazdasági termékek exportja is fontos szerepet játszik. Németország az Európai Unió részeként látható a táblázatban.

Az Egyesült Államok a külkereskedelmének növelése érdekében egyre több kereskedelmi megállapodás megkötésére törekszik, melyek elsődleges célja az országok közötti kereskedelem elősegítése, megkönnyítése. Az ország a következő szabadkereskedelmi megállapodásokkal rendelkezik: Ausztrália FTA, Bahrain FTA, CAFTA-DR (Dominikai Köztársaság - Közép-Amerika szabadkereskedelmi megállapodás), Chile FTA, Columbia FTA, Izrael FTA, Jordánia FTA, Korea FTA, Marokkó FTA, NAFTA (Kanada - Egyesült Államok – Mexikó), Omán FTA, Panama TPA, Peru TPA, Szingapúr FTA. Illetve 2013-ban létrejött az Európai Unióval kialakított Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség, valamint egy Ázsiai Csendes-óceáni megállapodás. Továbbá rengeteg kereskedelmi- és beruházási keret megállapodással rendelkezik a világ nagyon sok országával, leginkább európai és közép keleti, valamint afrikai országokkal. Ezen megállapodások elsődleges célja az együttműködés javítása, a kereskedelmi és beruházási lehetőségek növelése. (USTR, 2012)

3.1.2. Nemzetközi tőkeáramlások az Egyesült Államokban az elmúlt húsz évben

A külkereskedelemben jelentős helyet foglalnak el a nemzetközi tőkeáramlások is, melynek három formája létezik: a kölcsöntőke, a külföldi közvetlen beruházások valamint a portfólió beruházások. A külföldi közvetlen beruházás olyan tőkebefektetést jelent, amely vállalkozás formájában egy másik ország gazdaságában vagy egy másik ország által a hazai gazdaságban közvetlen irányítás alatt van, míg a kölcsöntőke és a portfólió beruházások vagy pénzügyi értékpapír vásárlások nem élvezik a közvetlen irányítás lehetőségét. (Blahó, 2007)

A külföldi közvetlen befektetések elterjedése főként az 1990-es évekre jellemző és az Egyesült Államok ilyen jellegű befektetések terén az élen jár, mely nagyrészt annak köszönhető, hogy az információs forradalom „termékei” itt jelentek meg először. Az FDI

elemzésének legfontosabb eszköze a stock és flow jellegű mutatószámok vizsgálata, melyek segítségével megtudhatjuk, hogy hogyan alakultak a befektetések külföldön, illetve milyen mértékűek a külföldiek Egyesült Államokbeli befektetései. (Magas – Kutasi, 2010)

**Az öt legnagyobb tőkeexportőr és tőkeimportőr ország 1990-ben, 2000-ben és 2010-ben
(2010-es rangsor alapján) (FDI flow)**

17-18. táblázat

Kiáramló FDI (Mrd \$)							
	1990	Rész (%)	2000	Rész (%)	2010	Rész (%)	Változás (2010/1990)
<i>Egyesült Államok</i>	31,0	13	142,6	11	304,4	20	9,8
Németország	24,2	10	56,6	5	121,5	8	5,0
Hong Kong	2,4	1	70,0	4	98,4	7	40,2
Svájc	7,2	3	44,7	4	79,3	5	11,0
Kína	0,8	0,3	0,9	0,1	68,8	5	82,9
Világ	241,4	100	1240,3	100	1504,9	100	6,2

Beáramló FDI (Mrd \$)							
	1990	Rész (%)	2000	Rész (%)	2010	Rész (%)	Változás (2010/1990)
<i>Egyesült Államok</i>	48,4	23	314,0	22	197,9	14	4,1
Kína	3,5	2	40,7	3	114,7	8	32,9
Belgium	8,0	4	88,7	6	85,7	6	10,6
Hong Kong	3,3	2	70,5	5	82,7	6	25,3
Németország	3	1	198,3	14	57,4	4	19,4
Világ	207,4	100	1413,2	100	1408,5	100	6,8

Forrás: UNCTADSTAT, 2013 adatai alapján saját számolás

A két táblázatot vizsgálva látható, hogy mind tőkeexport mind pedig tőkeimport szempontjából az Egyesült Államok az élen járt mindhárom évet szemlélve. A kiáramló tőkéje mértékének fokozatos növelésével az 1990-es 13%-os világrészesedés 2010-re 20%-ra nőtt, ezzel jelentősen megelőzte versenytársai részesedését a világ tőkeexportjából. A

tőke kivitel értéke a 20 év alatt közel 10-szeresére változott, azonban a legnagyobb mértékű növekedés a gyorsan feltörekvő Kína, majd Hong Kong esetében látható 83% és 40%-os növekedéssel. A beáramló FDI csekélyebb értékeket mutat, illetve a 2000-es év után globális mértékben csökkent a mutató értéke. Az Egyesült Államok esetében 2010-re közel 40%-ot esett a tőkeimport, azonban az 1990-es évhez képest, több mint 4-szeresére nőtt. A csökkenés következtében az Egyesült Államok az 1990-es 23%-ról 14%-ra esett vissza a világ tőkeimportjához viszonyítva, de még így is a legnagyobb tőkeimportőr a világon.

A tíz legnagyobb az Egyesült Államokba tőkét fektető ország 1990-ben, 2000-ben és 2010-ben

19. táblázat

1990			2000			2010		
Ország	Mrd \$	Rész %	Ország	Mrd \$	Rész %	Ország	Mrd \$	Rész %
<i>Japán</i>	18,8	38,7	<i>Egyesült Királyság</i>	82,7	26,3	<i>Svájc</i>	41,2	20,8
<i>Hollandia</i>	7,2	14,8	<i>Franciaország</i>	51,0	16,2	<i>Luxemburg</i>	28,4	14,3
<i>Franciaország</i>	6,0	12,4	<i>Hollandia</i>	33,5	10,7	<i>Hollandia</i>	26,8	13,5
<i>Egyesült Királyság</i>	4,5	9,3	<i>Kanada</i>	27,3	8,7	<i>Egyesült Királyság</i>	23,9	12,1
<i>Kanada</i>	1,8	3,8	<i>Németország</i>	14,1	4,5	<i>Japán</i>	17,6	8,9
<i>Ausztrália</i>	1,3	2,6	<i>Svájc</i>	12,1	3,9	<i>Németország</i>	17,4	8,8
<i>Németország</i>	0,6	1,2	<i>Japán</i>	7,8	2,5	<i>Svédország</i>	11,3	5,7
<i>Svédország</i>	0,4	0,9	<i>Spanyolország</i>	6,4	2,0	<i>Franciaország</i>	9,3	4,7
<i>Olaszország</i>	0,4	0,9	<i>Szingapúr</i>	5,9	1,9	<i>Belgium</i>	7,4	3,7
<i>Finnország</i>	0,4	0,8	<i>Mexikó</i>	5,1	1,6	<i>Kajmán-szigetek</i>	6,8	3,4
Összesen	41	85,4		246	78,3		190	96,1

Forrás: OECD, 2013 saját számolás

A diagramról leolvashatjuk, hogy az Egyesült Államokban más országok is előszeretettel fektetik be tőkéjüket. A befektető országok nagy része azonban területileg kisebb gazdaság. A három évet vizsgálva a legfőbb befektetők, főként az első öt helyen, egy-két kivétellel csaknem ugyanazok maradtak, befektetésük mértéke azonban változott. 2010-re a legnagyobb befektető Svájc lett, közel 21%-os részesedéssel. Őt követi Luxemburg, Hollandia, az

Egyesült Királyság, Japán és a többi ország. 1990-ben ez a tíz ország adta az Egyesült Államok tőkeimportjának 85%-át, 2010-re pedig ez az érték 96% felé emelkedett.

Az Egyesült Államok által leginkább kedvelt tíz ország tőkebefektetés szempontjából
1990-ben, 2000-ben és 2010-ben

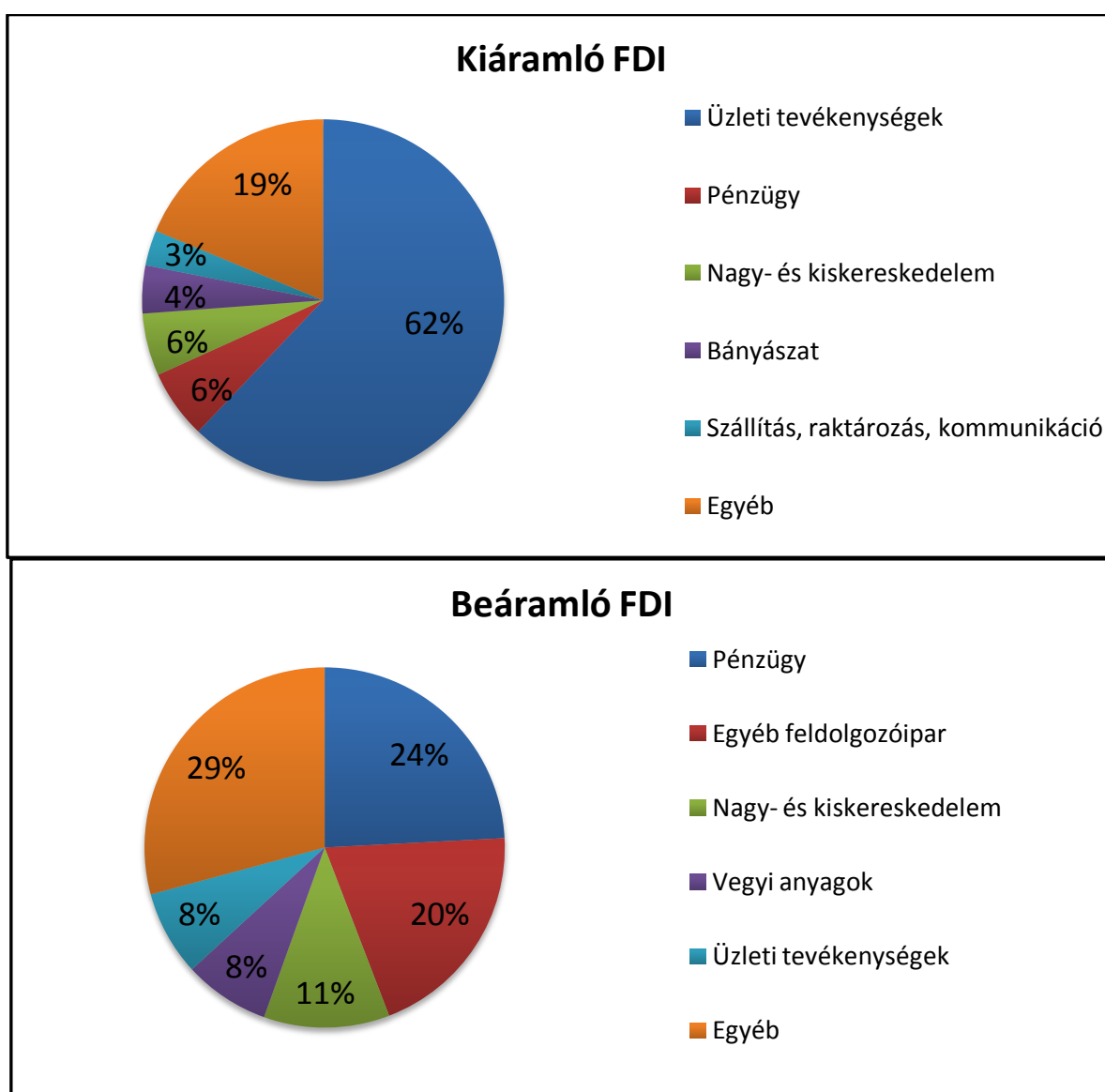
20. táblázat

1990			2000			2010		
Ország	Mrd \$	Rész %	Ország	Mrd \$	Rész %	Ország	Mrd \$	Rész %
<i>Svájc</i>	5,3	17,1	<i>Egyesült Királyság</i>	28,3	19,9	<i>Luxemburg</i>	48,8	16,0
<i>Kanada</i>	3,9	12,6	<i>Kanada</i>	16,9	11,9	<i>Hollandia</i>	47,3	15,5
<i>Új-Zéland</i>	2,0	6,3	<i>Svédország</i>	14,5	10,2	<i>Egyesült Királyság</i>	47,1	15,5
<i>Mexikó</i>	1,9	6,2	<i>Írország</i>	9,8	6,9	<i>Kanada</i>	28,4	9,3
<i>Németország</i>	1,6	5,2	<i>Svájc</i>	8,7	6,1	<i>Írország</i>	27,9	9,2
<i>Franciaország</i>	1,3	4,1	<i>Olaszország</i>	6,4	4,5	<i>Ausztrália</i>	18,3	6,0
<i>Olaszország</i>	1,2	3,9	<i>Hong Kong</i>	4,9	3,5	<i>Bermuda</i>	16,4	5,4
<i>Japán</i>	1,0	3,2	<i>Japán</i>	4,3	3,0	<i>Szingapúr</i>	13,1	4,3
<i>Írország</i>	0,9	3,0	<i>Mexikó</i>	4,2	2,9	<i>Kajmán-szigetek</i>	9,0	3,0
<i>Brazília</i>	0,9	2,8	<i>Németország</i>	3,8	2,7	<i>Brazília</i>	8,8	2,9
Összesen	20	64,5		102	71,4		265	87,1

Forrás: OECD, 2013 saját számolás

Az Egyesült Államok által preferált országok sora hasonló az államban befektető gazdaságokhoz, azonban ebben az esetben az 1990-es és a 2010-es év közötti országok jelentősen eltérnek. 2010-re csupán Kanada, Írország és Brazília maradt az első tíz között. Ebben az évben a sort Luxemburg vezeti 16%-os részesedéssel, a második helyen az Egyesült Királyság áll, majd Kanada, Írország, Ausztrália és a többi ország. Megfigyelhető, hogy mind export, mind import szempontjából inkább a fejlett gazdaságokkal való kapcsolat a jellemző, ők rendelkeznek jelentős mennyiségű tőkével. Ez a tíz ország a 2010-es évben az Egyesült Államok összes tőkeexportjának több mint 87%-át adja, míg 1990-ben ez az érték csak 64,5% volt.

Ahogy az előzőekben bizonyítottam az Egyesült Államok a közvetlen tőkebefektetéseket is szorgalmazza mind otthon, mind más országokban. A kiáramló közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI) értéke 2010-ben a GDP 0,5%-át tette ki, míg a beáramló 194 milliárd dollár volt ez az összes GDP 1,6%-ával egyenlő. Ennek jelentős része a feldolgozóiparba áramlik. 2010-ben a teljes FDI 41%-át használták fel a gyártó- és feldolgozóiparban. Más ágazatokba is jelentős mértékű külföldi tőkét fektetnek be. A kis- és nagykereskedelmi szektorba 21%-ot és a hozzájuk kapcsolódó pénzügyi ágakba 14%-ot. Nagyon kevés külföldi tőkét használnak fel az építőipar, a közlekedési és egyéb más ipari szolgáltatások terén. (Payne – Yu, 2011)

18-19-es ábra: Az Egyesült Államokból ki- és beáramló tőke ágazati megoszlása 2010-ben Forrás: ITC, 2013 saját szerkesztés

Egy kicsit részletesebben vizsgálva a ki- és beáramló FDI megoszlását látható, hogy 2010-ben a kiáramló tőke jelentős része, több mint 60%-a az üzleti tevékenységekkel kapcsolatos területekre áramlik, mely bizonyítja az Egyesült Államok elsőbbségét az üzleti szektorokban. 6-6% áramlik a pénzügyi, illetve a nagy- és kiskereskedelemmel foglalkozó területekre, 4% a bányászatba és 3% a szállítással, raktározással és kommunikációval kapcsolatos részekre. A maradék 19% megoszlik a fennmaradó ágazatok között. A beáramló tőkék megoszlása között nincsenek ekkora eltérések. A legnagyobb részben, 24%-ban a pénzügy területén használják fel a tőkét, 20%-ot pedig a feldolgozóiparban. 11% áramlik a nagy- és kiskereskedelembe, 8-8% pedig a vegyi anyagokkal és az üzleti tevékenységekkel kapcsolatos területekre. A maradék közel 30% a többi ágazatba áramlik.

3.1.2.1. Az Egyesült Államok transz- és multinacionális vállalatainak befolyása a világkereskedelemre

Az Egyesült Államok kereskedelméhez szorosan kapcsolódnak a transz- (TNC) és multinacionális (MNC) vállalatok. Ezek a vállalatok részvénytársasági formában működnek és tulajdonosuk különböző államokhoz tartozó természetes vagy jogi személyek. Tevékenységük hálózati formában működik és nyereségre orientált. A transznacionális vállalatok külföldi leányvállalatai révén több nemzetgazdaságra is kiterjednek. A világon a 100 legnagyobb transznacionális vállalat körülbelül 90%-a az Egyesült Államok, az Európai Unió vagy Japán tulajdona. A multinacionális vállalatok a leggyorsabban és legnagyobb mértékben fejlődő vállalatok. Ide tartoznak a hipermarketek, amelyek közül a bevétel alapján az amerikai Wal-Mart fölényesen az első. Őt követi a francia Carrefour, majd a harmadik helyen a brit Tesco-t megelőzve a német Metro AG áll. (Retail Industry, 2011)

A világon a transznacionális vállalatok által lebonyolított kereskedelem csaknem kétszer akkora, mint az országok közötti kereskedelem értéke. Ezek a vállalatok részben hozzájárulnak a befogadó ország gazdasági növekedéséhez, de az igazi eredmények hosszú távon inkább az anyavállalat országának gazdaságát növelik. Az Egyesült Államok működőtőke-állománya majdnem akkora, mint a világ legnagyobb gazdaságainak GDP-je. Ez is azt mutatja, hogy a kihelyezett tőkék mennyisége óriási értékeket jelent az anyavállalat és bizonyos keretek között a befogadó ország számára is. (Práger, 2008)

Míg az 1990-es évek elején 37000 nemzetek feletti vállalat létezett 170000 leányvállalatukkal, addig 2008-ban már 78000 transznacionális anyavállalatot tartottak

nyilván, amelyek 780000 leányvállalatuk révén behálózzák az egész világot. A világon a 100 legnagyobb TNC forgalma az összes GDP körülbelül nyolcadrészét teszi ki. A világkereskedelem körülbelül háromnegyede 500 transznacionális vállalat kezében összpontosul. Bár szinte az egész világon jelen vannak, további céljai közé tartoznak a még nem integrált, kevésbé fejlett területek bevonása. (Andor – Farkas, 2008)

20. ábra: A Global 500 vállalatok földrajzi megoszlása 2010-ben Forrás: CNN

Money, 2013 adatai alapján saját számolás

Az ábrán jól látható, hogy a Global 500 vállalata legfőképpen négy gazdaságban koncentrálódik, az Egyesült Államokban, az Európai Unióban, Japánban és Kínában. Mivel az 500 legnagyobb vállalat országonkénti megoszlása látható, így az Európai Unió kiesik a felsorolásból és a maradék három országban összpontosul a Global 500 vállalatainak több mint 51%-a. Ebből majdnem 28%, azaz 139 db vállalat az Egyesült Államok tulajdona, mellyel jelentősen megelőzi versenytársait. A második helyen álló Japán vállalatainak száma csupán fele az Egyesült Államokénak, azonban a listavezető országnak évről évre egyre kevesebb vállalata kerül be az 500 vállalat sorába. A 2005-ös évben az Egyesült Államoknak még 176 vállalata volt a Global 500 listán, ehhez képest 21%-ot csökkent 5 év alatt, mely Kína erőteljes törekvésének illetve az országok nemzetköziesedésének köszönhető. Kiegészítésként a mellékletben található 21-22. táblák alapján bemutatom a Global 500 első 20 vállalatát, adathiány miatt csak 2005-ben és 2010-ben.

A 21-22-es táblázatokból nyilvánvalóvá válik, hogy az új évezredben az amerikai hegemonia visszaszorulni látszik ugyanis bevétel alapján a 20 legnagyobb vállalatból 2010-re már csak hat van amerikai tulajdonban, míg 2005-ben a top 20 50%-át amerikai vállalatok birtokolták. Ez legfőképpen Kína előretörésének köszönhető, illetve a többi ország erősödésének, így új vállalatok kerültek az első húsz közé. Azonban a Wal-Mart Stores továbbra is az Egyesült Államok legnagyobb bevételt szerző kereskedelmi vállalata, és az Exxon mobil olajvállalat is megőrizte harmadik helyét. A Chevron, a Bank of America Corporation a General Electric és a ConocoPhillips az a további négy amerikai vállalat, amelynek sikerült a top 20-ban maradnia. A Global 500 vállalata közül, mint ahogy azt már említettem még 139 amerikai tulajdonban van, így még most is nyugodtan kijelenthetjük, hogy az Egyesült Államok a világ kereskedelmének egyik legmeghatározóbb szereplője.

ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

Az Egyesült Államok már az I. világháború után is nagyhatalom volt a gazdasági életben. Azonban a II. világháború után gazdasági szerepe tovább növekedett, majd szuperhatalommá vált. Ez a szuperhatalmi pozíció gazdasági területen a mai napig érezhető, bevándorló országgént emberek millióinak ad otthont és munkát, így hatalmas mennyiségű GDP-t képes felhalmozni. Ezzel a világ GDP-jéhez közel 20%-kal járul hozzá és az ország bruttó hazai termelése továbbra is növekvő tendenciát mutat.

Az ország fizetőeszköze, a dollár, évtizedek óta a világ egyik legjelentősebb valutája, mely szintén gazdaságban betöltött szerepének köszönhető. Közvetlen tőkebefektetések szempontjából az egyik legkedveltebb ország. Bár befolyása érezhetően csökkent még mindig meghatározó szereplőnek számít a világ gazdaságában.

Dolgozatomból megismerhettük a kereskedelem fontosságát mai világunkban. Láthattuk, hogy a nemzetközi kereskedelem rendkívüli mértékben függ az országok gazdasági helyzetétől. Ugyanis minél jobb egy ország gazdasági helyzete, annál meghatározóbb szerepet tölt be a globális kereskedelem életében. Az Egyesült Államok gazdasági befolyásának következtében a világkereskedelem életében is meghatározó szereplőnek számít.

Láthattuk, hogy az ország gazdasági növekedéséhez nagymértékben hozzájárul a nemzetközi kereskedelme, a szolgáltató szektor adja GDP-jének meghatározó részét. Tehát a kereskedelem jelentős szerepet játszik az ország életében, akár áruk, szolgáltatások kereskedelméről vagy tőkeáramlásokról van szó. Termékek importjában a világon a legnagyobb importőr, így számos ország számára az egyik legfontosabb export partner. A világ exportjában is meghatározó pozíciót foglal el. Bár külkereskedelmi egyenlege évtizedek óta jelentős mértékű deficitet realizál, technológiai és gazdasági fejlettségének köszönhetően rengeteg ország kereskedelme függ az Egyesült Államoktól.

Külkereskedelmének alakulása azonban saját maga számára is jelentős tényező. Különböző kereskedelmi megállapodásokkal törekszik arra, hogy megkönnyítse és elősegítse az áruk és szolgáltatások szabad áramlását saját maga és a többi ország számára is. Napjainkban már több mint tíz szabadkereskedelmi megállapodással rendelkezik, valamint több beruházási keretmegegyezővel igyekszik az országok közötti kereskedelmi együttműködést elősegíteni, fejleszteni, javítani, illetve a beruházási potenciált növelni. Ezek is a kereskedelemben elfoglalt szerepét bizonyítják.

Az ország kereskedelmének mélyebb vizsgálatából kiderült, hogy a külföldi közvetlen befektetések jelentős helyet foglalnak el az ország életében, az egyik legnagyobb befektető, valamint az egyik legjobban kedvelt ország. A nemzetközi tőkeáramlásokhoz kapcsolódóan a legfontosabb a transznacionális vállalatok kialakulása. A világ legnagyobb és legjelentősebb vállalatai között több amerikai is megtalálható, melyek rengeteg leányvállalatot birtokolnak a világ különböző pontjain, ezzel befolyást gyakorolva a többi országra. E transznacionális vállalatok leányvállalatai által az Amerikai Egyesült Államok a világ szinte minden ország kereskedelmében részt vesz.

A dolgozatomban elhangzott tények, adatok és számítások alapján megállapítható, hogy az Egyesült Államok, volt gyarmati országból, a függetlensége elnyerése után, az elmúlt évszázadok alatt egy igen meghatározó, vezetői pozíciót szerzett magának a világ gazdaságában és kereskedelmében is. Mindezek alapján az elhangzottakat összefoglalva, ténylegesen kijelenthetjük, hogy a bevezetésemben megfogalmazott állítás, melyet a dolgozatomban több fejezet segítségével taglaltam és bizonyítottam, igaznak bizonyult. Az Amerikai Egyesült Államok még ma is egy fontos és jelentős szerepet betöltő ország a világ gazdasági és kereskedelmi életében egyaránt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andor László - Farkas Péter (2008): Az adóparadicsomtól a zöldmozgalomig (Kritikai szócikkek a világgazdaságról és a globalizációról), Napvilág Kiadó, Budapest (261-264. o.)

Andor László (2002): Amerika Évszázada, Aula Kiadó, Budapest (11-154. o.)

Berneik Ágnes (2002): A globális világ politikai földrajza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (137-162.o.)

Blahó András - Kutasi Gábor (2010): Erőközpontok és régiók, Akadémiai Kiadó, Budapest (15-28. o.)

Blahó András és munkaközössége (2007): Világgazdaságtan, Akadémiai Kiadó, Budapest, (9-201. o.)

Charlars Sellers, et al. (1999): Az Egyesült Államok története, Maecenas Könyvek, Budapest – Talentum Kft. (113-326. o.)

David Payne-Fenwick Yu (2011): Foreign Direct Investment in the United States, U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, Washington DC, 2011. június (3-4. o.)

Dr. Majoros Pál (2004): Világgazdasági régiók - Az Egyesült Államok a világgazdaságban Perfekt Kiadó, Budapest (15-22. o.)

Karl Marx- Friedrich Engels (1864): Szocsinyenyija. XXV. köt. (424. o.) (Siklósi Mihály: Az Egyesült Államok története I. Gondolat Kiadó, Budapest, 1964. (204-205. old.)

Király Júlia, et al. (2008): Egy különleges eseménysorozat elemzése, a másodrendű (subprime) jelzálogválság következményei. Közgazdasági szemle, 2008. július-augusztus, (573-583. o.)

KSH: A világkereskedelmi folyamatok alakulása 2008-ban, Statisztikai Tükör 2009/106, Központi Statisztikai Hivatal

Magas István – Kutasi Gábor (2010): Változó világgazdaság, Globális kormányzás – vállalati nemzetköziesedés – regionális fejlődés, Budapesti Corvinus Egyetem, Dürer Nyomda Kft. Gyula

Majoros Pál (2011): Régiók a világgazdaságban, Perfekt Kiadó (33-88 o.)

Nagy András (1977): A világkereskedelem struktúrája és jövője, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest (9-93. o.)

Paul Kennedy (1992): Nagy hatalmak tündöklése és bukása, Akadémiai Kiadó, Budapest (193. 265. o.)

Práger László (2008): A globális gazdaságon innen és túl, Aula Kiadó (53-163. o.)

Simai Mihály (2004): A világgazdaság XXI. század első évtizedében, Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet, Műhelytanulmányok, 56. Szám, 2004. február (7. o.)

Székely-Doby András (2003a): Az amerikai transznacionális társaságok és az új gazdaság, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapest, (69-78. o.)

Székely-Doby András (2003b): Az „új gazdaság” az Egyesült Államokban, Információs társadalom, (3. évf.) 1. sz. (123. o.)

World Investment Report 2000. UNCTAD, New York és Genf, 2001.

Zbigniew Brzezinski (1999): A nagy sakktábla. Amerika világelsősége és geostratégiai feladatai, Európa Kiadó, Budapest (35-36.o.)

A komparatív előnyök mérése: http://econ.core.hu/doc/KTI_books/ktik8_04_fejezet.pdf (2013)

About.com, Retail Industry, 2011: <http://retailindustry.about.com/od/famousretailers/a/what-are-worlds-largest-retail-companies-retailers-chains-complete-list-2011-2.htm> (2012)

Árfolyam politika: <http://www.ektf.hu/~novadam/nemzetkozipez/Arfolyampol.pdf> (2013)

Central Intelligence Agency, 2012: The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> (2013)

CNN Money, 2013: A Service of CNN, Fortune & Money: <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/> (2013)

European Commission: DG Trade Statistics, United States EU bilateral trade and trade with the world 2013. Július 5. : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf (2013)

FedPrimeRate.com, 2012: <http://www.fedprimerate.com/nasdaq-composite-history.htm> (2013)

Gapminder for a fact based world view: <http://www.gapminder.org/data/> (2013)

History Dow Jones Index, 2009: http://www.creating-wealth.co.nz/history_dow_jones_index.htm (2013)

International Trade Centre, 2013: <http://www.intracen.org/policy/foreign-direct-investment-data/> (2013)

Maddison Project, 2013: <http://www.ggdnc.net/maddison/maddison-project/home.htm> (2013)

Office of the United States Trade Representative, Executive office of the President: <http://www.ustr.gov> (2012)

Organisation for Economic Co-operation and Development, 2013: <http://stats.oecd.org> (2013)

Ralph Zuljan, 2003: Allied and Axis GDP: <http://www.onwar.com/articles/0302.htm> (2013)

The Observatory of Economic Complexity: <http://atlas.media.mit.edu/country/usa/> (2013)

The World Bank, 2013, Working for a World Free of Poverty: www.worldbank.org (2013a); http://www.worldbank.org/depweb/beyond/beyondco/beg_09.pdf (2013b)

U.S. Department of Commerce, United States Census Bureau: <http://www.census.gov/> (2012)

U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration, 2012: www.ops.fhwa.dot.gov/freight/freight_analysis/nat_freight_stats/docs/11factsfigures/table2_7_hist.htm (2013)

United Nations Conference on Trade and Development, 2012: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx> (2013)

United Nations Population Division, 2000: <http://www.census.gov/popest/data/national/totals/pre-1980/tables/popclockest.txt> (2013)

United Nations: The World at six billion highlights: <http://www.un.org/esa/population/publications/sixbillion/sixbilpart1.pdf> (2013)

Éltető Andrea: Változó világkereskedelem: Világgazdasági Intézet, 2013, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont: [http://vilaggazdasagi.blog.hu/2013/10/02/valtozo_vilagkereskedelem\(2013\)](http://vilaggazdasagi.blog.hu/2013/10/02/valtozo_vilagkereskedelem(2013))

World Trade Organisation:

<http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E> (2013)

MELLÉKLET

A világ 20 legnagyobb bevétellel rendelkező transznacionális vállalata 2005-ben

21. táblázat

Sorszám	Vállalat	Ország	Bevétel (Mrd \$)	Profit (Mrd \$)
1.	<i>Wal-Mart Stores</i>	<i>USA</i>	<i>287,989</i>	<i>10,267</i>
2.	BP	UK	285,059	15,371
3.	<i>Exxon Mobil</i>	<i>USA</i>	<i>270,772</i>	<i>25,330</i>
4.	Royal Dutch Schell Group	UK/Hollandia	298,690	18,183
5.	<i>General Motors</i>	<i>USA</i>	<i>193,517</i>	<i>2,805</i>
6.	DaimlerChrysler	Németország	176,687	3,067
7.	Toyota Motor	Japán	172,616	10,898
8.	<i>Ford Motor</i>	<i>USA</i>	<i>172,233</i>	<i>3,487</i>
9.	<i>General Electric</i>	<i>USA</i>	<i>152,866</i>	<i>16,819</i>
10.	Total	Franciaország	152,609	11,955
11.	<i>ChevronTexaco</i>	<i>USA</i>	<i>147,967</i>	<i>13,328</i>
12.	<i>ConocoPhillips</i>	<i>USA</i>	<i>121,663</i>	<i>8,129</i>
13.	Axa	Franciaország	121,606	3,133
14.	Allianz	Németország	118,937	2,735
15.	Volkswagen	Németország	110,648	842
16.	<i>Citigroup</i>	<i>USA</i>	<i>108,276</i>	<i>17,046</i>
17.	ING group	Hollandia	105,886	7,422
18.	Nippon Telegraph & Telephone	Japán	100,545	6,608
19.	<i>American Intl. Group</i>	<i>USA</i>	<i>97,987</i>	<i>9,731</i>
20.	<i>Intl. Business Machines</i>	<i>USA</i>	<i>96,293</i>	<i>8,430</i>

Forrás: CNN Money, 2013

A világ 20 legnagyobb bevétellel rendelkező transznacionális vállalata 2010-ben

22. táblázat

Sorszám	Vállalat	Ország	Bevétel (Mrd \$)	Profit (Mrd \$)
1.	<i>Wall-Mart Stores</i>	USA	408,214	14,335
2.	Royal Dutch Shell	UK/Hollandia	285,129	12,518
3.	<i>Exxon Mobil</i>	USA	284,650	19,280
4.	BP	UK	246,138	16,578
5.	Toyota Motor	Japán	204,106	2,256
6.	Japan Post Holdings	Japán	202,196	4,849
7.	Sinopec	Kína	187,518	5,756
8.	State Grid	Kína	184,496	-343
9.	AXA	Franciaország	175,257	5,012
10.	China National Petroleum	Kína	165,496	10,272
11.	<i>Chevron</i>	USA	163,527	10,483
12.	ING Group	Hollandia	163,204	-1,300
13.	<i>General Electric</i>	USA	156,779	11,025
14.	Total	Franciaország	155,887	11,741
15.	<i>Bank of America Corp.</i>	USA	150,450	6,276
16.	Volkswagen	Németország	146,205	1,334
17.	<i>ConocoPhillips</i>	USA	139,515	4,858
18.	BNP Paribas	Franciaország	130,708	8,106
19.	Assicurazioni Generali	Olaszország	126,012	1,820
20.	Allianz	Németország	125,999	5,973

Forrás: CNN Money, 2013